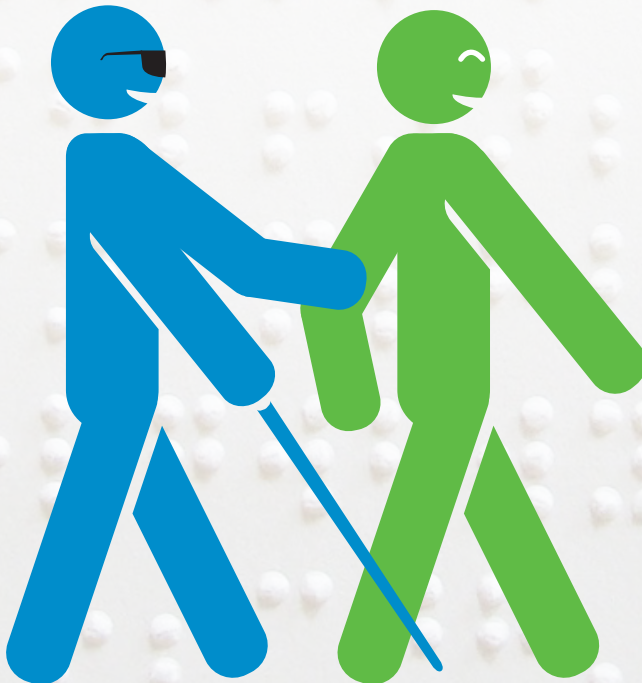

รายงานการติดตามประเมินผล

การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์
ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม
และการเคลื่อนไหว ปี 2557
(Orientation and Mobility Training)
ของมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัชร รั้วไพบูลย์
แพรว เอี่ยมน้อย
อัปสร จินดาพงษ์
วรรณพร บุญเรือง

รายงานการติดตามประเมินผล การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์
ด้านการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ปี 2557
(Orientation and Mobility Training)
ข้อมูลนิรโทษกรรมเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

เลขมาตรฐานสากล

978-974-299-219-4

พิมพ์ครั้งที่ 1

มีนาคม 2558

จำนวนพิมพ์

800 เล่ม

บรรณาธิการ/หัวหน้าทีมประเมิน

แพทย์หญิงวิรัช รั้วไพบุลย์

ผู้เขียน/ทีมประเมิน

แพรว เอี่ยมน้อย

อัปสร จินดาพงษ์

วรรณพร บุญเรือง

ถ่ายภาพ

อัปสร จินดาพงษ์

ศิลปกรรม

เศรษฐพงษ์ ดีอุดม

พิมพ์ที่

บริษัทต้นเนินการพิมพ์ จำกัด

สนับสนุนและเผยแพร่

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ

88/39 อาคารสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข ซอย 6

ถนนติวานนท์ 14 ตำบลตลาดขวัญ

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0-2832-9260 โทรสาร 0-2832-9261

www.healthyability.com, www.hsri.or.th

www.bluerollingdot.org, <http://kb.hsri.or.th>

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	A
ความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์โครงการ	2
ขอบเขตและระเบียบวิธีการประเมิน	3
ผลการประเมิน	5
อภิปรายผลสรุปการประเมิน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ	22
เรื่องเล่าไม่เท่าขาว	27
การเดินทางเพื่อเรียนรู้	31
ภาคผนวก	42
ก) ข้อมูลทั่วไปของมูลนิธิธรรมิกชน	42
ข) มาตรฐานกลางสำหรับหน่วยบริการ	45
ค) เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	46
ง) ประมวลภาพกิจกรรม	57
ขอขอบคุณ	62

บทสรุปผู้บริหาร

สืบเนื่องจาก นโยบายการพัฒนาาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training, O&M training) สำหรับคนตาบอดภายใต้กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ที่ดำเนินการมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 ถึงปัจจุบัน และมติที่ประชุมคณะทำงานพัฒนาาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (O&M) ในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2556 เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2556 ที่ระบุให้สนับสนุนการสร้างกลไกความเป็นเจ้าของร่วมกัน ทุกภาคส่วนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดบริการขององค์กรคนตาบอด จึงเป็นที่มาของโครงการความร่วมมือระหว่างสปสช.กับมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอด ในพระบรมราชูปถัมภ์ กล่าวคือ ในปีงบประมาณ 2557 สปสช.สนับสนุนให้มูลนิธิธรรมิกชนฯ จัดบริการ O&M ให้คนตาบอด จำนวน 150 คน ให้แล้วเสร็จในเวลา 6 เดือน โดยสนับสนุนงบประมาณ 8,500 บาทต่อราย ทั้งนี้ให้การจัดบริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

การติดตามประเมินผลครั้งนี้ ดำเนินการระหว่าง ตุลาคม-ธันวาคม 2558 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการบรรลุเป้าหมายการจัดบริการ O&M ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางสนับสนุนองค์กรเพื่อคนตาบอด/องค์กรคนพิการ ให้สามารถเป็นหน่วยร่วมจัดบริการ O&M ของสปสช. ทั้งนี้ขอบเขตการประเมิน รวมถึงผล 1) การบรรลุเป้าหมายจำนวนคนตาบอด/สายตาเลือนรางที่ได้รับบริการ 2) จำนวนครูฝึก O&M ที่ให้บริการ 3) หลักสูตรที่ให้บริการคนตาบอด 4) ผลลัพธ์/ความพึงพอใจของผู้รับบริการ พร้อมกรณีศึกษา 5) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ 6) ความสามารถในการจัดบริการตามมาตรฐานกลาง ที่สปสช.กำหนด 7) ความสามารถพัฒนาบทบาทความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ และ 7) กลไกประสานงานสนับสนุน (งบประมาณ/การบริหารจัดการ/อื่นๆ) ระหว่างมูลนิธิธรรมิกชนฯ กับสปสช.ส่วนกลาง, เขต และจังหวัด ตลอดจนศูนย์บริการ O&M ของ รพ. ในพื้นที่ ทำการเก็บข้อมูลทุกหน่วยบริการด้วยแนวคำถามโดยวิธี สทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงาน และเก็บข้อมูลผลลัพธ์และความพึงพอใจผู้รับบริการจำนวนประมาณร้อยละ 30 ของผู้รับบริการทั้งหมด โดยเลือกตัวอย่างกระจายตามหน่วยบริการทุกสาขาด้วยสัดส่วนเดียวกัน

ผลการประเมินพบว่า มูลนิธิธรรมิกชนฯ มีการจัดบริการกระจายอยู่ใน 10 จาก 12 สาขาย่อยของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ซึ่งกระจายอยู่ในทั้งสี่ภาคทั่วประเทศ โดยสามารถให้บริการได้ 150 ราย ครอบคลุมจำนวนภายในเวลา 6 เดือนตามที่กำหนด การบริการเป็นไปตามมาตรฐานการจัดบริการและมาตรฐานครูฝึกที่กำหนด และการติดตามผลลัพธ์ จำนวน 74 ราย (ประมาณร้อยละ 50 ของผู้รับบริการทั้งหมด) พบว่า ร้อยละ 98 ผู้รับบริการไม่มีความยากลำบากในการทำกิจวัตรประจำวัน และการเคลื่อนที่ในบ้าน แต่ประมาณร้อยละ 54 ยังมีความยากลำบากในการทำสวน ร้อยละ 36 ยังยากลำบากในการทำอาหาร และร้อยละ 33 ยังมีความยากลำบากในการเคลื่อนที่นอกบ้าน ทั้งนี้ส่วนใหญ่พึงพอใจในบริการที่ได้รับในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะ ประเด็นความรู้สึกมั่นใจมากขึ้นในการทำกิจวัตรประจำวัน การเคลื่อนที่ในบ้าน การออกสังคม มีเพื่อนมากขึ้น การมีโอกาสฝึกอาชีพ และความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น ยกเว้นเรื่องการมีโอกาสตรวจสอบสุขภาพ กับการมีโอกาสทางการศึกษายังพึงพอใจค่อนข้างน้อย

ข้อจำกัดในการบริการที่พบคือ การประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลในพื้นที่เพื่อให้บริการตรวจสุขภาพตา และการจัดทำฐานข้อมูลคนตาบอดที่มารับบริการเพื่อการพัฒนาต่อเนื่อง ในขณะที่มีข้อเด่นในการดำเนินการหลายประการ เช่น การมีสาขาที่กระจายตัวทั่วประเทศ และสามารถช่วยเหลือกันในแง่กำลังคน ครูฝึกที่เสริมกันให้ได้ตามมาตรฐาน การมีมาตรการจัดบริการทั้งในที่ตั้งซึ่งเป็นโรงเรียน และศูนย์เรียนรู้ฝึกอาชีพ และแบบเชิงรุกที่ลงไปชุมชน การมีความเชี่ยวชาญ และเป็นศูนย์บริการด้านอื่นๆ สำหรับคนตาบอดทำให้สามารถส่งต่อเพื่อฟื้นฟูด้านอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญคือเป็นหน่วยงานมีอาชีพด้านบริการคนตาบอด ที่มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนงานนี้อย่างจริงจังเต็มเวลา

มีข้อค้นพบ ที่สามารถเป็นงานพัฒนาต่อยอดในอนาคต ได้แก่ การที่สาขา จังหวัดสงขลาได้ดำเนินการค้นหาและให้บริการคนตาบอดมุสลิมที่เข้าไม่ถึงบริการ และมีแนวคิดจะร่วมมือกันทำงานเชิงรุกเพื่อสร้างการเข้าถึงบริการนี้ให้กับคนตาบอดมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในขณะที่ทางสาขาจังหวัดเชียงรายพบว่ามีความต้องการที่มีปัญหาสถานะบุคคลจำนวนไม่น้อยที่ยังเข้าไม่ถึงบริการ หรือกรณีที่ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ ริเริ่มเจียดงบประมาณส่วนหนึ่ง (1,000 บาท/ราย) มาจัดทำกองทุนส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้แก่ละสาชา เป็นต้น

ในการนี้จึงมีข้อเสนอแนะ เพื่อการตัดสินใจนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) สปสช.ควรให้**โศวตาฝักอบรมครุฝัก และโศวตาการจัดการบริการคนตาบอด กับมูลนิธิธรรมิกชนฯ เพิ่มขึ้น** เนื่องจากมูลนิธิธรรมิกชนฯ มีพื้นที่ดำเนินการในรูปแบบสาขา ที่กว้างขวาง และมีกลไกการจัดการทั้งเชิงรุกและเชิงรับ มีความยืดหยุ่นในการเชื่อมและแพร่ทรัพยากรระหว่างศูนย์บริการ อีกทั้งยังมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 2) สปสช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือสนับสนุนมูลนิธิธรรมิกชนฯ ให้ดำเนินการ**เพิ่มการเข้าถึงบริการ**ของกลุ่มคนตาบอดที่มี**ปัญหาสถานะบุคคล** และคนตาบอดมุสลิมที่อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3) มูลนิธิธรรมิกชนฯ ควรปรับปรุง/พัฒนาระบบฐานข้อมูลการให้บริการคนตาบอดเพื่อการดูแลและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง
- 4) มูลนิธิธรรมิกชนฯ ควรพัฒนานวัตกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ในประเด็น เช่น การ**ตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพคนตาบอด** การพัฒนา**ศูนย์เรียนรู้สำหรับคนตาบอดในชุมชน** และการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพคนตาบอดร่วมกับอาสาสมัครที่เป็นบุคคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข
- 5) สปสช.ควรสนับสนุนการ**พัฒนาองค์ความรู้ การศึกษาดูงาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ติดตามประเมินผลของภาคีเครือข่ายบริการ**คนตาบอด เพื่อการพัฒนาระบบบริการสุขภาพคนตาบอดที่เป็นบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านบริการ O&M, ดูแลโรคเรื้อรัง และการสร้างเสริมสุขภาพคนตาบอด

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากที่กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เสนอแผนปฏิบัติการพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training, O&M training) สำหรับคนตาบอดระยะ 6 ปี (2553-2558) ต่อคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ในการประชุมครั้งที่ 7/2553 เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2553 ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นชอบและอนุมัติวงเงิน 705.74 ล้านบาท เพื่อดำเนินงานนำลงสู่การปฏิบัติ

ข้อมูลรายงาน สปสช. ณ กันยายน 2556 พบว่า ผลการดำเนินงานจัดบริการ O&M ตามแผนปฏิบัติการฯ ที่ผ่านตั้งแต่ปี 2553-2556 งบประมาณที่ใช้ไปทั้งสิ้น 262.90 ล้านบาท (เป้าหมายปฏิบัติการฯ 705.74 ล้านบาท) เปิดศูนย์บริการ O&M 121 แห่ง (เป้าหมายปฏิบัติการฯ 100 แห่ง) ครูฝึก 309 คน (เป้าหมายปฏิบัติการฯ 550 คน) วิทยากรครูฝึก 11 คน (เป้าหมายปฏิบัติการฯ 60 คน) คนตาบอดที่ได้รับบริการ 14,939 คน (เป้าหมายปฏิบัติการฯ 73,710 คน) หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ 20.3 นอกจากนี้ ในด้านความร่วมมือเครือข่ายร่วมจัดบริการ O&M พบว่า มีศูนย์บริการ O&M ที่เป็นการร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลและองค์กรคนตาบอดเพียงไม่กี่แห่ง ขณะที่ครูฝึกที่มาจากสมาคมคนตาบอดฯ และองค์กรที่ทำงานด้านคนตาบอดที่ร่วมให้บริการมีเพียง จำนวน 16 คน

มติที่ประชุมคณะทำงานพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 2 /2556 เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2556 ได้มีมติที่ประชุมให้สนับสนุนการสร้างกลไกความเป็นเจ้าของร่วมกันทุกภาคส่วนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดบริการขององค์กรคนตาบอด การกำหนดมาตรฐานกลางสำหรับหน่วยบริการและองค์กรคนตาบอดในการจัดบริการ ตลอดจนมาตรฐานหลักสูตรครูฝึก (O&M instructor) และให้มีการสรุปจำนวนหน่วยบริการและองค์กรคนตาบอดที่ผ่านการตรวจประเมินความพร้อมได้รับงบประมาณสนับสนุนประจำปี 2557 จาก สปสช.

มติดังกล่าวตอบสนองมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 3 (2553) เรื่องการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ ข้อที่ 1.2 ที่ระบุว่า ให้ออกหรือปรับปรุง กฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่มีอยู่ให้เอื้อต่อการสนับสนุนให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรด้านคนพิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าเป็นหน่วยร่วมจัดบริการสุขภาพสำหรับคนพิการ¹ และสอดคล้องกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไข

¹ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 3 มติ 2 ความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ [Access on : Jan 20, 2015] ; Available from: http://nha2010.samatcha.org/sites/nha2010.samatcha.org/files/NHA3_res2_disable_17Dec_10.pdf

เพิ่มเติม พ.ศ. 2556 มาตราที่ 20/3 และ 20/4²⁻³ ที่ว่าด้วยการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการ, รวมทั้งเป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มาตรา 47 ที่ระบุว่า เพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้กับบุคคลในพื้นที่ โดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ให้คณะกรรมการสนับสนุนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้องค์กรดังกล่าวเป็นผู้ดำเนินงานและบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ โดยให้ได้รับค่าใช้จ่ายจากกองทุน⁴

มูลนิธิธรรมิกชนฯ เพื่อคนตาบอดในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ในฐานะเป็นองค์กรคนตาบอดที่แสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการ และได้จัดทำโครงการพัฒนาระบบฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการเห็นด้านการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training, O&M training) ในชุมชน ปี 2557 เสนอต่อ สปสช. ทั้งนี้ สปสช. ได้จัดให้คณะทำงาน O&M ลงพื้นที่ประเมินความพร้อมในการจัดบริการ O&M ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2557 ณ มูลนิธิธรรมิกชนฯ จังหวัดขอนแก่น และได้พิจารณาอนุมัติงบประมาณสนับสนุนโครงการดังกล่าว เป็นจำนวนทั้งสิ้น 1,275,000 บาท โดยเหมาจ่าย 8,500 บาทต่อราย ตั้งเป้าคนพิการทางการเห็น (ตาบอด/เลือนราง) จำนวน 150 คน ระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน 2557 โดย สปสช. ได้กำหนดให้มีการติดตามประเมินผลการจัดบริการ O&M ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ด้วย

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อติดตามประเมินผลการบรรลุเป้าหมายการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการเห็นด้านการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training, O&M training) ในชุมชน ปี 2557 ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ
- 2) เพื่อศึกษาและสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางสนับสนุนองค์กรเพื่อคนตาบอด/องค์กรคนพิการ ให้สามารถเป็นหน่วยร่วมจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการเห็นด้านการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training, O&M training) ของ สปสช.

² พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 61 ก [Access on : Jan 20, 2015] ; Available from: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/061/8.PDF>

³ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 30 ก [Access on : Jan 20, 2015] ; Available from: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2556/A/030/6.PDF>

⁴ พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 119 ตอนที่ 116 ก [Access on : Jan 20, 2015]; Available from: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/00117199.PDF>

ขอบเขตและระเบียบวิธีการประเมิน

ขอบเขตการประเมิน

• ข้อมูลและประเด็นปัจจัยสำคัญหลักๆ ประกอบด้วย

- 1) ผลการดำเนินงานภาพรวมการดำเนินงานจัดบริการ O&M ปี 2557 ของ มูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้แก่
 - (1) การบรรลุเป้าหมายจำนวนคนตาบอด/สายตาสีเลือนรางที่ได้รับบริการ
 - (2) จำนวนครูฝึก O&M ที่ให้บริการ (ครูฝึกของมูลนิธิ, ครูฝึกจากหน่วยงานอื่น)
 - (3) หลักสูตรที่ให้บริการคนตาบอด
 - (4) ผลลัพธ์/ความพึงพอใจของคนตาบอด/สายตาสีเลือนราง พร้อมกรณีศึกษา
 - (5) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ
- 2) ความสามารถในการจัดบริการตามมาตรฐานกลาง ที่ สปสช.กำหนด ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ
- 3) ความสามารถพัฒนาบทบาทความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทั้งทางด้านสุขภาพ การศึกษา และอาชีพ แก่ผู้รับบริการ
- 4) การประสานงานระหว่างมูลนิธิธรรมิกชนฯ กับ สปสช. ส่วนกลาง/เขต/จังหวัด และรพ. ในพื้นที่

มีดังนี้

• พื้นที่ดำเนินการ มูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่และสาขาที่เข้าร่วมโครงการ 10 แห่ง

- 1) สำนักงานมูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่ จ.ขอนแก่น มี 3 สาขาย่อย คือ ที่สำนักงานมูลนิธิธรรมิกชนฯ โรงเรียนศึกษาคนตาบอดขอนแก่น และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (โก่นา) ขอนแก่น
- 2) สำนักงานสาขา จ.ร้อยเอ็ด (CBR), นครราชสีมา, เชียงราย, สงขลา, ลพบุรี, เพชรบุรี, นครนายก

ระเบียบวิธีการประเมิน

- 1) ศึกษาเอกสารรายงานผลการดำเนินงาน บันทึกข้อมูลผู้ให้บริการ/การติดตามผล ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ
- 2) การเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นสำหรับการประเมินครั้งนี้
 - (1) ข้อมูลการจัดบริการของมูลนิธิธรรมิกชนฯ : สอบถามความสามารถในการจัดบริการของมูลนิธิฯ ตามมาตรฐานกลางที่ สปสช. กำหนด จำนวน 9 ข้อ
 - (2) ข้อมูลผลลัพธ์ผู้รับบริการ : แบบสอบถามที่ปรับปรุงจากแบบสอบถามผลลัพธ์ผู้รับบริการของโครงการติดตามประเมินผลการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ปี 2553

ที่พัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิด International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) ขององค์การอนามัยโลก ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 21 ข้อ ตอนที่ 2 ผลลัพธ์ผู้บริการ มี 8 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ลักษณะความพิการ 8 ข้อ ส่วนที่ 2 การดูแลตนเอง 10 ข้อ ส่วนที่ 3 การเคลื่อนไหวในและนอกบ้าน 3 ข้อ ส่วนที่ 4 การศึกษา 2 ข้อ ส่วนที่ 5 การทำงาน 3 ข้อ ส่วนที่ 6 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม 5 ข้อ ส่วนที่ 7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึก O&M ส่วนที่ 8 ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึก O&M ถาถามญาติ/ผู้ดูแล มีเกณฑ์ให้คะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน ส่วนที่ 1 – 6	เกณฑ์การให้คะแนน ส่วนที่ 7 – 8
0 = ไม่มีความยากลำบากเลย 1 = มีความยากลำบากเล็กน้อย 2 = มีความยากลำบาก แต่ส่วนใหญ่ คนพิการยังสามารถทำได้เอง 3 = มีความยากลำบากมาก ส่วนใหญ่ มีคนช่วย หรืออุปกรณ์ช่วย 4 = มีความยากลำบากมากที่สุด คนพิการไม่สามารถทำได้เลย 99 = ไม่มีความจำเป็น เกี่ยวข้อง	1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด 2 = เห็นด้วยน้อย 3 = เห็นด้วยปานกลาง 4 = เห็นด้วยมาก 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 99 = ไม่มีความจำเป็นเกี่ยวข้อง

3) วิธีการเก็บข้อมูล

- 3.1. ประชุมนำเสนอผลการดำเนินงาน และสนทนากลุ่มครูฝึก O&M ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ทั้ง 8 แห่งที่เข้าร่วมโครงการเมื่อ 27-28 ตุลาคม 57 ณ มูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่ จ.ขอนแก่น
- 3.2. ลงพื้นที่ศูนย์บริการสาขาย่อย ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ เพื่อศึกษาสังเกตการณ์รูปแบบการจัดบริการ และเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามการจัดบริการ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงาน ร่วมกับการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เพิ่มเติม
- 3.3. การเก็บข้อมูลผลลัพธ์ผู้รับบริการ มีวิธีการดังนี้
 - ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในที่นี้ หมายถึง คนพิการทางการเห็นที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 150 คน โดยทีมประเมินตั้งเป้าเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ไม่ต่ำกว่า 45 คน คิดเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนประชากร
 - การเลือกกลุ่มตัวอย่าง จัดศูนย์บริการจำแนกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะการจัดบริการ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ให้บริการคนพิการทางเห็นที่อยู่ภายใต้การดูแลของโรงเรียน/มูลนิธิธรรมิกชนฯ กลุ่ม 2 ให้บริการคนพิการทางเห็นที่อาศัยอยู่ในชุมชน และกลุ่มที่ 3 ให้บริการทั้งสองแบบแล้วเลือกตัวอย่างจากแต่ละกลุ่มร้อยละ 30 ได้ดังตารางที่ 1

- **วิธีการเก็บข้อมูล** ทีมประเมินลงพื้นที่เพื่อเก็บคนพิการทางการเห็นในแต่ละกลุ่ม ตามความสะดวกของทีมประเมิน และความพร้อมของแต่ละสาขา โดยติดต่อประสานผู้ประสานงานของมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขาเพื่อนัดหมายคนพิการทางการเห็น โดยมีทั้งรูปแบบการนัดมาพร้อมกันที่มูลนิธิธรรมิกชนฯ และลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามบ้านคนพิการ ทั้งนี้มีระยะเวลาการดำเนินงานเก็บข้อมูล ระหว่างเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม 2557
- **การวิเคราะห์ข้อมูล** ใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยโปรแกรม SPSS ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธี Content analysis

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนคนตาบอดที่รับบริการ กลุ่มตัวอย่าง และจำนวนคนตาบอดที่เก็บข้อมูลผลลัพธ์จริง

กลุ่ม	สาขา	จำนวนคนตาบอด (N)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง(n)	จำนวนคนตาบอดที่เก็บข้อมูลได้
1. โรงเรียน	เพชรบุรี, ลพบุรี, นครนายก	40	12	26
2. ชุมชน	ร้อยเอ็ด, เชียงราย	50	15	11
3. โรงเรียนและชุมชน	ขอนแก่น, สงขลา, นครราชสีมา	60	18	37
รวม		150	45	74

ผลการประเมิน

• ภาพรวมผลการดำเนินการจัดการบริการ O&M

มูลนิธิธรรมิกชนฯ ประกอบด้วย มูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่ และมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา รวมทั้งหมด 10 แห่ง เข้าร่วมโครงการ 8 แห่ง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะวิธีการให้บริการ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จัดบริการภายในโรงเรียน/มูลนิธิธรรมิกชนฯ หมายถึง สาขาที่มีการให้บริการ O&M แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนตาบอด/นักเรียนเรียนร่วม ซึ่งอาศัยอยู่กับมูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้แก่ สาขาเพชรบุรี สาขานครนายก และสาขาลพบุรี กลุ่มที่ 2 จัดบริการในชุมชน หมายถึง สาขาที่มีการออกค้นหาและให้บริการ O&M แก่กลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นคนพิการทางการเห็นในชุมชน ได้แก่ สาขาเชียงราย และสาขาร้อยเอ็ด กลุ่มที่ 3 จัดบริการทั้งสองแบบ ได้แก่ สาขาขอนแก่น สาขาสงขลา และสาขานครราชสีมา โดยภาพรวม มูลนิธิธรรมิกชนฯ สามารถให้บริการบรรลุเป้าหมาย ตามจำนวนที่ตั้งไว้ในโครงการ รวมทั้งสิ้น 150 คน ภายในระยะเวลาที่กำหนด 6 เดือน ดังแสดงในตารางที่ 2

ตาราง 2 แสดงจำนวนที่เป็นเป้าหมายและผลงานการให้บริการ จำแนกตามสาขา(ศูนย์บริการ)

ที่	มูลนิธิสาขา	ศูนย์บริการ	รวม โครงการ	ไม่ได้รวม โครงการ	เป้าหมาย (คน)	ผลงาน (คน)	ร้อยละ	กลุ่ม
1	สาขาเพชรบุรี	1. สาขาเพชรบุรี	/		15	15	10.0	1*
2	สาขานครนายก	2.สาขานครนายก	/		15	15	10.0	1*
3	สาขาลพบุรี	3.สาขาลพบุรี	/		10	10	6.7	1*
4	สาขาร้อยเอ็ด	4.สาขาร้อยเอ็ด	/		30	30	20.0	2**
5	สาขาเชียงราย	5.สาขาเชียงราย	/		20	20	13.3	2**
6	สำนักงานใหญ่ ขอนแก่น		/		25	25	16.7	3***
		6.สำนักงานมูลนิธิ			(10)	(10)		
		7.โรงเรียน			(10)	(10)		
		8.ศูนย์ไถ่ना			(5)	(5)		
7	สาขาสงขลา	9.สาขาสงขลา	/		15	15	10.0	3***
8	สาขานครราชสีมา	10.สาขานครราชสีมา	/		20	20	13.3	3***
9	สาขาชะอำ			/	-	-	-	-
10	สาขา กรุงเทพมหานคร			/	-	-	-	-

*กลุ่ม 1 การจัดการบริการภายในโรงเรียน/มูลนิธิ **กลุ่ม 2 การจัดการบริการภายในชุมชน ***กลุ่ม 3 การจัดการบริการแบบผสม

ตาราง 3 จำนวนคนพิการทางการเห็นที่รับบริการ จำแนกตามเพศ อายุ ลักษณะความพิการ และที่อยู่อาศัย

คุณลักษณะ (N=150)		จำนวนคน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	84	56.0
	หญิง	66	44.0
อายุ	0 - 14 ปี	1	0.7
	15 - 59 ปี	85	56.7
	60 ปีขึ้นไป	21	14.0
ลักษณะความพิการ	ไม่มีข้อมูล	43	28.6
	พิการทางการเห็น	120	80.0
ที่อยู่อาศัย (N=1)	พิการซ้อน	30	20.0
	มูลนิธิ/โรงเรียนดูแล	75	50.0
	ในชุมชน	75	50.0

จากตารางที่ 3 คนพิการทางการเห็นที่รับบริการจำนวน 150 คน เป็นชายร้อยละ 56 และหญิงร้อยละ 44 เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่าส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี 85 คน คิดเป็นร้อยละ 56.7 รองลงมาเป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 21 คน คิดเป็นร้อยละ 14 แต่ไม่มีข้อมูลแสดงอายุถึง 43 คน (ร้อยละ 28.6) ทั้งหมดนี้เป็นพิการทางการเห็น 120 คน (ร้อยละ 80.0) และพิการทางการเห็นร่วมกับพิการสติปัญญา/ออทิสติก/การเรียนรู้ 30 คน (ร้อยละ 20.0) โดยเป็นคนพิการที่อยู่ในการดูแลของมูลนิธิธรรมิกชนฯ/โรงเรียน 75 คน (ร้อยละ 50.0) และเป็นคนพิการทางการเห็นในชุมชน 75 คน (ร้อยละ 50.0)

• กำลังคน - ครูฝึก

(1) จำนวนครูฝึก O&M ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ มีทั้งสิ้น 21 คน จำแนกเป็น

- 1) **ครูฝึกที่มีอยู่เดิม** เป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ที่ผ่านการอบรม O&M จากผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ มีประสบการณ์ในการฝึกสอน O&M อยู่แล้ว และได้รับการอบรมหลักสูตร Refresher จากวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 2 - 4 เมษายน 2557 (3 วัน) จำนวน 15 คน
- 2) **ครูฝึกใหม่** เป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ แต่ไม่เคยมีประสบการณ์อบรม O&M ซึ่งทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ แต่ละสาขาได้คัดเลือกและส่งเข้าร่วมอบรมในหลักสูตรครูฝึก O&M ของวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล (หลักสูตร 200 ชั่วโมง) ในรุ่นที่ 9 ระหว่างวันที่ 1 - 31 กรกฎาคม 2556 จำนวน 4 คน และในรุ่นที่ 10 ระหว่างวันที่ 2 มิถุนายน - 4 กรกฎาคม 2557 จำนวน 2 คน

ตาราง 4 จำนวนคนพิการทางการเห็นที่ได้รับบริการ จำแนกตามเพศ อายุ ลักษณะความพิการ และที่อยู่อาศัย

ที่	มูลนิธิสาขา	จำนวนครูฝึก (คน)		จำนวนผู้ช่วยครูฝึก (คน)	คนพิการที่ให้ บริการ (คน)	สัดส่วน ครูฝึก:ผู้พิการ
		มูลนิธิ	สาขาอื่น			
1	สำนักงานใหญ่ จ.ขอนแก่น					
	1.1 สำนักงานมูลนิธิ	2	-	-	10	1:5
	1.2 โรงเรียน	3	-	4	10	1:4
	1.3 ศูนย์ไถ่ना	1	-	-	5	1:5
2	สาขาร้อยเอ็ด	6	-	-	30	1:5
3	สาขาเชียงราย	2	2	-	20	1:5
4	สาขานครราชสีมา	2	-	2	20	1:10
5	สาขาเพชรบุรี	-	3	-	15	1:5
6	สาขาสงขลา	1	1	3	15	1:7
7	สาขาลพบุรี	1	-	4	10	1:10
8	สาขานครนายก	3	-	-	15	1: 5

(2) สัดส่วนครูฝึก O&M ต่อคนพิการทางการเห็นที่ได้รับบริการแต่ละครั้ง

มูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้จัดหาครูฝึก O&M เพื่อให้บริการให้ได้ตามมาตรฐานกลางที่ สปสช.กำหนด ในเรื่องสัดส่วนจำนวนครูฝึก : คนพิการทางการเห็น ที่ระบุไว้ไม่เกิน 1:5 พบว่า มูลนิธิสาขา/ศูนย์ จำนวน 8 แห่ง มีสัดส่วนดังกล่าวเป็นไปตามที่ สปสช. กำหนด ในจำนวนทั้ง 8 นี้ มี 1 แห่งที่ไม่มีครูฝึกของตัวเอง คือ สาขาเพชรบุรี แต่ได้ใช้วิธีขอการสนับสนุนจากมูลนิธิธรรมิกชน สาขานครนายก ช่วยส่งครูฝึกมาร่วมให้บริการ สำหรับมูลนิธิธรรมิกชน สาขา/ศูนย์ จำนวน 2 แห่ง ที่เหลือมีสัดส่วนจำนวนครูฝึก : คนพิการทางการเห็น เกิน 1 : 5 ได้แก่ สาขานครราชสีมา และสาขาลพบุรี ซึ่งทางสาขาได้อาศัยการมีผู้ช่วยครูฝึก เพื่อมาช่วยดูแลคนพิการทางการเห็นในระหว่างการเรียนการสอนด้วย ดังตารางที่ 4

(3) ค่าตอบแทนและความมั่นคงของครูฝึก

ในส่วนของค่าตอบแทนครูฝึก O&M เนื่องจากครูฝึกทั้ง 21 คน เป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ศูนย์/สาขา ทำงานในตำแหน่งหัวหน้าศูนย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาคณาบอด หรือ เจ้าหน้าที่ CBR มีเงินเดือนประจำ และทางมูลนิธิธรรมิกชนสาขา/ศูนย์ มีนโยบายว่า งานโครงการดังกล่าวนี้ถูกจัดว่าเป็นการทำงานประจำอยู่แล้ว ดังนั้นทางมูลนิธิธรรมิกชน สาขา/ศูนย์ จึงให้มีการนำงบประมาณจากหมวดค่าตอบแทน ส่วนหนึ่งตัดไปใช้ในการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพให้แก่คนพิการทางการเห็นของแต่ละสาขา/ศูนย์ และงบส่วนที่เหลือเป็นค่าใช้จ่ายของทีมงาน ได้แก่ ค่าอาสาสมัครผู้ช่วยเหลือคนพิการทางการเห็นระหว่างฝึก

ด้านความมั่นคงของครูฝึก O&M ถือเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิธรรมิกชนอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ทำงานกับมูลนิธิธรรมิกชนฯ มาเป็นระยะเวลานาน มีความมั่นคงในอาชีพอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม มีครูฝึกจำนวนหนึ่งที่อยู่ในวัยใกล้เกษียณ มีแนวโน้มของการขาดแคลนบุคลากรในอนาคต จำเป็นที่จะต้องเตรียมหาคนทดแทน ทางออกอันหนึ่งคือผู้บริหารมูลนิธิธรรมิกชนฯ กำลังมีนโยบายในเรื่องการส่งเสริมงาน CBR มากขึ้นในทุกสาขา/ศูนย์ จึงมีแผนจะรับคนเพิ่มเข้ามาตาม กรอบอัตรากำลังใหม่นี้ ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ CBR ซึ่งในอนาคตครูฝึก O&M ส่วนใหญ่จะกลายเป็นเจ้าหน้าที่ในส่วนที่ดูงาน CBR มากขึ้น

• สรุปขั้นตอนการดำเนินงานจัดบริการ O&M ภายใต้โครงการ ของมูลนิธิฯ

- 1) ประชุมทีมงานผู้เกี่ยวข้อง วันที่ 25 เมษายน 2557 ณ ห้องประชุมบ้านเด็กgramอินทรา
- 2) สัมคร/แสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการกับ สปสช.
- 3) จัดทำแผนปฏิบัติงาน
- 4) คัดเลือกบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม
- 5) ขอรายชื่อผู้ที่เข้ารับบริการจากโรงพยาบาล
- 6) คัดเลือกรายชื่อผู้ที่ยังไม่ได้รับบริการ
- 7) ออกสำรวจผู้ที่ยังไม่ได้รับบริการ
- 8) ออกเยี่ยมและประเมินความพร้อมในการให้บริการ
- 9) อธิบายและทำความเข้าใจถึงโครงการอบรม
- 10) ส่งรายชื่อและดำเนินการอบรม O&M
- 11) จัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่สำหรับจัดการฝึกอบรม
- 12) ประชาสัมพันธ์และประสานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการส่งกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ
- 13) จัดอบรมกลุ่มเป้าหมายตามแผนงานของแต่ละพื้นที่
- 14) ติดตามการสอนรายบุคคลตามสภาพพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมายจนครบระยะเวลาตามหลักสูตร
- 15) ประชุมทีมงานสรุปผลการดำเนินภาพรวมเมื่อ 10 กันยายน 2557 ณ มูลนิธิธรรมิกชน จังหวัด ขอนแก่น
- 16) รายงานผลการดำเนินงานส่ง สปสช. และนำเสนอผลการดำเนินงาน

• ความสามารถในการจัดบริการตามมาตรฐานกลาง ที่ สปสช. กำหนด

สปสช. ได้กำหนดมาตรฐานกลางสำหรับหน่วยบริการรัฐ เอกชนและองค์กรคนตาบอดในการจัดบริการ O&M ซึ่งมีทั้งหมด 9 ข้อ (ตามภาคผนวก) จากการศึกษาเอกสารรายงานที่ทางมูลนิธิธรรมิกชน ส่งมา และข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมรูปแบบการจัดบริการของมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา 6 แห่ง (8 ศูนย์บริการ) จากทั้งหมด 8 แห่ง (10 ศูนย์บริการ) ที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า

- (1) **มาตรฐานองค์กร** มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา 6 แห่ง (8 ศูนย์บริการ) จากทั้งหมด 8 แห่ง (10 ศูนย์บริการ) ได้ผ่านการรับรองตามมาตรฐานพื้นฐานของหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ได้แก่ มาตรฐานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สมศ.

หรือ/และมาตรฐาน ISO ของสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) มีเพียงสาขาเชียงราย และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (โก่นา) ที่อยู่ภายใต้สำนักงานใหญ่ จ.ขอนแก่น ที่อยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อขอการรับรองมาตรฐาน เนื่องจากเป็นสาขาเปิดใหม่เพิ่งเริ่มดำเนินงานได้ไม่ถึงปี คาดว่าจะได้รับการรับรองมาตรฐานในปี 2558

(2) ครูฝึกที่ผ่านหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน/หลักสูตร refresher

มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา 7 แห่ง (9 ศูนย์บริการ) จากทั้งหมด 8 แห่ง (10 ศูนย์บริการ) มีครูฝึกที่ผ่านหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน/หลักสูตร refresher ตามเกณฑ์ที่กำหนด ทำหน้าที่ให้บริการ มีเพียงสาขาเพชรบุรีที่ยังไม่มีครูฝึกที่ผ่านการรับรองเป็นของตนเอง จึงใช้วิธีการขอสนับสนุนครูฝึกจากสาขานครนายก และมีแผนที่จะส่งไป refresher หรือส่งไปอบรมหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน หากทางวิทยาลัยราชสุดามีการเปิดหลักสูตรอบรมในปีต่อไป

(3) บริการหรือส่งต่อการตรวจสุขภาพตา เพื่อประเมินความสามารถในการมองเห็น พบว่าสาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง ยังไม่มีบริการหรือการส่งต่อการตรวจสุขภาพตาที่ชัดเจน ภายใต้บริการตามโครงการนี้ แต่มีคนพิการทางการเห็นจำนวนหนึ่งได้รับการตรวจสุขภาพตามาก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมูลนิธิธรรมิกชนฯ ประสานโรงพยาบาล/โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จัดบริการตรวจสุขภาพตาทั่วประเทศประจำปีให้แก่นักเรียนพิการทางการเห็น รวมถึงการตรวจสุขภาพตา ซึ่งหากเป็นนักเรียนที่สายตาเลือนราง จะได้รับการบริการตรวจสุขภาพตาอยู่เป็นระยะๆ เพื่อติดตามประเมินการเปลี่ยนแปลงการเห็น

มูลนิธิสาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง มีการประสานขอรายชื่อผู้ที่เข้ารับบริการจากโรงพยาบาลที่ได้รับการวินิจฉัยแล้วว่าเป็นคนพิการทางการเห็น และถือสิทธิบัตรทอง ท.74 เพื่อคัดกรองคัดผู้ที่ยังไม่เคยได้รับบริการ O&M มาก่อน รวมทั้งลงพื้นที่ออกสำรวจคนตาบอดที่ยังไม่เคยรับบริการและประเมินความพร้อมในการเข้ารับบริการ สำหรับกรณีที่เป็นคนพิการทางการเห็นที่เป็นนักเรียนตาบอดอยู่ในการดูแลของมูลนิธิอยู่แล้ว จะมีประวัติเก็บไว้ และทำการตรวจสอบอีกครั้งว่าเคยได้รับบริการมาก่อนหรือไม่อีกที เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อน นอกจากนี้มีแนวโน้มความสนใจของจักขุแพทย์ (รพศ.ขอนแก่น) หรือแพทย์อาสาที่เกษียณแล้วอยากเข้ามาทำงานร่วมกับมูลนิธิธรรมิกชนฯ อยู่ในช่วงการติดต่อประสานงานเพื่อสามารถทำให้มีบริการตรวจสุขภาพตาได้ต่อไป

(4) การวางแผนการให้บริการ พบว่า สาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง มีการวางแผนการให้บริการเฉพาะบุคคล และการให้บริการตามหลักสูตรที่กำหนด โดยอ้างอิงเนื้อหาหลักสูตรกลางของวิทยาลัยราชสุดา และมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับศักยภาพของคนพิการทางการเห็นและบริบทพื้นที่ ทั้งนี้ ก่อนการจัดบริการของแต่ละสาขา ผู้รับผิดชอบโครงการ (ครูสันติศักดิ์) จะลงพื้นที่เพื่อประชุมหารือเตรียมความพร้อมการจัดบริการร่วมกับกับผู้ประสานงานและครูฝึกของสาขานั้นๆ ด้วย

- (5) **สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ที่พัก** พบว่า สาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง มีการจัดหาสถานที่ที่ใช้จัดการเรียนการสอน ซึ่งมีบางสาขาใช้วิธีขอความร่วมมือหน่วยงานข้างนอก เพื่อขอใช้สถานที่สำหรับการจัดอบรม เช่น สาขาเชียงรายขอใช้ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน สาขาขอนแก่นขอใช้บ้านคนพิการ ในส่วนของที่พัก ส่วนใหญ่จะใช้ที่พักของมูลนิธิธรรมิกชน ซึ่งมีบริการไว้อยู่แล้ว เช่น สาขานครราชสีมา นครนายก ลพบุรี ในกรณีที่ไม่ได้พักจะมีบริการรถรับส่งให้ สำหรับด้านวัสดุ อุปกรณ์ ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่เป็นผู้การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน รวมทั้งไม่เก็บค่าเช่า
- (6) **รูปแบบการให้บริการ (กลุ่ม/รายบุคคล)** พบว่า สาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง มีการให้บริการเป็นกลุ่ม ครั้งละ 5 - 20 คน โดยมีการสอนภาพรวมให้ทุกคนมีความเข้าใจก่อน จากนั้นก็จะมีการสอนแนะนำทักษะเพิ่มเติมทั้งเป็นกลุ่มย่อย 3 - 4 คน และเป็นรายบุคคลร่วมด้วย
- (7) **ระยะเวลาการให้บริการ** พบว่า สาขา/ศูนย์ ส่วนใหญ่ ให้บริการคนพิการทางการเห็น โดยใช้หลักสูตร 120 ชั่วโมง ตามมาตรฐานกลางที่กำหนด แต่ในคนพิการทางการเห็นบางรายที่มีปัญหาข้อจำกัดสภาพร่างกาย การเรียนรู้ รวมถึงมีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับการเพิ่มเติมทักษะมากขึ้น ก็จะมีการพิจารณาปรับลด - เพิ่มตามความเหมาะสม เช่น มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขาขอนแก่น มีคนพิการทางการเห็นที่เป็นวัยสูงอายุอยู่ 2 รายที่ปรับหลักสูตรใช้ 80 ชั่วโมง
- (8) **การบันทึกกิจกรรมและประเมินผลลัพธ์** พบว่าสาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง มีการจัดทำแฟ้มประวัติ ผู้รับบริการ และบันทึกกิจกรรม ในรูปแบบทั้งเอกสารและโปรแกรมที่ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ มีอยู่ (ใช้เหมือนกันทุกแห่ง) อย่างไรก็ตาม ขณะนี้การบันทึกในโปรแกรมยังไม่แล้วเสร็จ ในการประเมินผลลัพธ์ มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา 6 แห่ง มีการใช้แบบประเมินภาพรวมการให้บริการ โดยสอบถามคนพิการทางการเห็น แต่มี 2 แห่งที่ยังไม่ได้ประเมิน(จากข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานโครงการที่ส่ง สปสช.) ได้แก่ สาขานครนายก สาขาลพบุรี เนื่องจากคนพิการทางการเห็นมีความพิการซ้อน นอกจากนี้ มีการใช้แบบประเมินก่อน - หลังฝึกของวิทยาลัยราชสุดา บางแห่งใช้แบบสอบถามความพึงพอใจการรับบริการ และแบบสอบถามผู้ปกครอง เพื่อติดตามพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของเด็กพิการทางการเห็น ซึ่งคิดค้นเอง เช่น สาขาลพบุรี
- (9) **การส่งต่อฟื้นฟูทางอาชีพ การศึกษา หรืออื่นๆ** พบว่า สาขา/ศูนย์ ทุกแห่ง มีบริการ หรือ ส่งต่อบริการฟื้นฟูทางอาชีพ และการศึกษา โดยกรณีบริการฟื้นฟูทางอาชีพ มีสาขา/ศูนย์ 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ไถ่มา จ.ขอนแก่น ที่มีการบริการฟื้นฟูทางอาชีพโดยตรงอยู่แล้ว ซึ่งสามารถรองรับการส่งต่อจากจากสาขา/ศูนย์ รวมถึงหน่วยงานภายนอกได้ ตัวอย่างของการส่งต่อที่ชัดเจนจะพบได้ในกรณีของมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขาเชียงราย มีการส่งต่อฝึกอาชีพที่ศูนย์ไถ่มา จ.ขอนแก่น จำนวน 2 คน และสาขา/ศูนย์หลายแห่งก็มีวางแผนเป้าหมายที่จัดบริการฟื้นฟูอาชีพเองด้วย เช่น เชียงราย

สำหรับสาขานครนายก จะเป็นการจัดบริการสำหรับกลุ่มคนพิการเข้าช้อน จึงไม่ได้มุ่งเน้นการฟื้นฟูอาชีพเพื่อให้เข้าสู่ตลาดแรงงาน แต่เน้นสอนทักษะการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือตัวเอง ร่วมกับการฟื้นฟูในด้านอื่นๆ ผสมผสานไปด้วย เช่น บริการฟื้นฟูทางการแพทย์ โดยการถ่ายภาพบำบัด การใช้ดนตรีศิลปะบำบัด การฝึกอาชีพ เช่น ร้อยลูกปัด ทำมดขี้หอม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกทักษะฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ขณะเดียวกัน ผลิตภัณฑ์ผลงานจากคนพิการทางการเห็นนี้จะถูกนำไปวางจำหน่าย และคืนกลับเป็นรายได้เล็กๆ น้อยๆ ให้แก่คนพิการทางการเห็นด้วย

กรณีสาขาลพบุรีซึ่งเป็นสาขาที่ดูแลคนพิการทางการเห็นที่พิการซ้อน ก็มีการตั้งเป้าไว้ว่ากลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการอบรมไปแล้วจะสามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้นและมีโอกาสในการประกอบอาชีพ ซึ่งหลักจากกลุ่มเป้าหมาย 10 คนได้ผ่านการฝึก O&M จบหลักสูตรแล้ว ได้มีการส่งต่อฝึกอาชีพหมวด 4 คน หรืออย่างบางพื้นที่ ก็มีการรวมกลุ่มของคนพิการทางการเห็นที่เรียน O&M มาร่วมกันทำอาชีพ ได้แก่ การรวมกลุ่มของคนพิการทางการเห็นที่อำเภอ น้ำพอง เพื่อมาทำอาชีพเหลาไม้ปิ้งไก่ขาย ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิธรรมิกชนฯ นอกจากนี้ ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา/ศูนย์ ยังได้มีแนวคิดจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการทางการเห็น โดยใช้งบประมาณจากโครงการนี้ด้วย

สำหรับบริการฟื้นฟูทางการศึกษา จะมีศูนย์/สาขาที่ขอนแก่น นครราชสีมา ร้อยเอ็ด สงขลา เพชรบุรี และนครนายก ที่มีโรงเรียนสอนคนตาบอดอยู่แล้ว ซึ่งมีการจัดบริการเฉพาะทางและส่งเสริมร่วม ให้บริการตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงมัธยม ดังนั้น คนพิการทางการเห็นที่เข้าร่วมโครงการที่เป็นนักเรียนตาบอดของโรงเรียนอยู่แล้ว ก็จะได้รับบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ตาราง 5 การปฏิบัติตามมาตรฐานกลางบริการ O&M

ที่	มูลนิธิสาขา	มาตรฐานกลางที่ สปสข. กำหนด								
		มาตรฐานองค์กร	ครูฝึกผ่านการรับรอง	ตรวจสอบสุภาพตา	วางแผนให้บริการ	สถานที่อบรมวัสดุอุปกรณ์ที่พัก	การบริการ (กลุ่ม/เดี่ยว)	ชั่วโมงให้บริการตามที่กำหนด	บันทึกกิจกรรม/ประเมินผล	ส่งต่อศึกษา/อาชีพ
1	สำนักงานใหญ่ ขอนแก่น									
	1.1 สำนักงานมูลนิธิ	/	/	X	/	/	/	/	/	/
	1.2 โรงเรียน	/	/	X	/	/	/	/	/	/
	1.3 ศูนย์ไถ่ना	X	/	X	/	/	/	/	/	/
2	สาขาร้อยเอ็ด	/	/	X	/	/	/	/	/	/
3	สาขาเชียงราย	X	/	X	/	/	/	/	/	/
4	สาขานครราชสีมา	/	/	X	/	/	/	/	/	/
5	สาขาเพชรบุรี	/	X	X	/	/	/	/	/	/
6	สาขาสงขลา	/	/	X	/	/	/	/	/	/
7	สาขาลพบุรี	/	/	X	/	/	/	/	/	/
8	สาขานครนายก	/	/	X	/	/	/	/	/	/

• บทบาทความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ

๐ **โรงพยาบาล** ในข้อตกลงที่ สปสข. ทำกับมูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้กำหนดเงื่อนไขหนึ่งในการนำส่งผลงานเป็น รายชื่อโรงพยาบาลที่ประสานร่วมมือในการจัดบริการในพื้นที่ ซึ่งจากข้อมูล สปสข. พบว่า ทุกจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของศูนย์บริการของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ทั้ง 8 แห่ง จะมีโรงพยาบาลที่เป็นศูนย์บริการ O&M อยู่ด้วย แต่ความร่วมมือระหว่างมูลนิธิธรรมิกชนฯ กับโรงพยาบาลยังน้อยมาก โดยหลักจะเป็นเพียงการประสานเพื่อขอรายชื่อคนพิการทางการเห็นจากโรงพยาบาล อีกทั้งยังมีประเด็นว่า “เกรงว่าจะเป็นการไปแย่งผู้รับบริการของโรงพยาบาล” “ไม่แน่ใจว่าทาง สปสข. ได้มีการประชาสัมพันธ์สื่อสารให้โรงพยาบาลรับทราบ และความเข้าใจว่ามูลนิธิธรรมิกชนฯ กำลังเข้ามาร่วมจัดบริการด้วยหรือไม่อย่างไร” หรืออย่างกรณีสาขานครนายก ได้ติดต่อประสานโรงพยาบาลนครนายก เพื่อขอความร่วมมือจากจิตอาสาแพทย์ แต่ยังไม่ได้รับความสนใจเข้าร่วม

อย่างไรก็ตาม ก็มีมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา/ศูนย์บางแห่งเคยมีความร่วมมือทำงานจัดบริการ O&M มาก่อนหน้านี้ เช่น จังหวัดสงขลา ซึ่งทางโรงพยาบาลสงขลาเคยขอการสนับสนุนครูฝึกจากมูลนิธิซึ่งเป็นโรงเรียนสอนคนตาบอด แต่ปัจจุบันไม่ได้มีการทำงานด้วยกัน อีกกรณีคือที่จังหวัดขอนแก่น แต่เดิมมี รพศ.ขอนแก่น และรพ.ชุมแพ เป็นศูนย์บริการ O&M ในระยะแรกของการทำงานช่วงโครงการนำร่อง รพศ.ขอนแก่นได้จัดให้มีการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพัฒนาเป็นเครือข่ายบริการ

O&M และเชิญทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ เข้าร่วมประชุมด้วย แต่ต่อมาทางโรงพยาบาลไม่มีการประชุมต่อเนื่อง อีกกรณีหนึ่งเป็นปัญหาที่ระยะทางระหว่างโรงพยาบาล - มูลนิธิธรรมิกชนฯ ค่อนข้างไกล เช่น จังหวัดลพบุรี มีโรงพยาบาลที่เป็นศูนย์บริการ O&M อยู่ที่อำเภอลำสนธิ ขณะที่มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขาลพบุรี ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง ซึ่งห่างกันถึง 120 กม. จึงทำให้มีความยากลำบากในการติดต่อประสานงาน/ทำงานร่วมกัน

๐ สมาคมคนตาบอด มีความร่วมมือที่ชัดเจน คือ สาขา จ.สงขลา เนื่องจากหัวหน้าสาขารู้จักเป็นการส่วนตัวกับนายกสมาคมคนตาบอดมุสลิม จึงได้ประสานขอข้อมูลคนพิการทางการเห็นที่ยังไม่เคยได้รับบริการ O&M มาก่อนจากสมาคมฯ ซึ่งได้รายชื่อมา 15 คน แต่ผ่านการคัดกรองได้ 4 คน เพื่อมารับบริการในโครงการ ซึ่งในอนาคต ทางสาขา จ.สงขลาและสมาคมคนตาบอดมุสลิม มีแผนที่จะจัดบริการ O&M ร่วมกันให้คนตาบอดมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ยังขาดแคลนโอกาสในหลายๆเรื่อง รวมถึงบริการ O&M

๐ พัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ส่วนใหญ่จะเป็นการประสานเพื่อขอรายชื่อคนพิการทางการเห็น แล้วคัดกรองและลงสำรวจเพื่อเชิญเข้ารับบริการในโครงการฯ เช่น กรณี สาขาลพบุรี ได้ขอข้อมูลคนพิการจาก พมจ.ลพบุรี จากนั้นจึงคัดเลือกเฉพาะคนตาบอดออกมาให้บริการ

๐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประสานขอข้อมูลคนพิการที่ขึ้นทะเบียนขอรับเบี้ยยังชีพจากเทศบาล/อบต. ในบางแห่งก็มีการสนับสนุนเรื่องสถานที่ฝึก O&M เช่น สาขาเชียงราย อบต.ศรีเมืองชุม ได้สนับสนุนโดยให้ใช้ศูนย์เรียนรู้ศรีเมืองชุม อ.แม่สาย จ.เชียงราย เป็นสถานที่สอน O&M

๐ อื่นๆ เช่น ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง สถานที่ท่องเที่ยว ได้ประสานความร่วมมือในรูปแบบของการขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่สำหรับการฝึกการเดินทางนอกสถานที่ เป็นต้น

• ระบบการบริหารจัดการ

๐ การบริหารงบประมาณ มูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่ ได้รับงบประมาณจาก สปสช. โดยเหมาจ่าย 8,500 บาทต่อราย เป้าหมายให้บริการ 150 ราย รวมเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,275,000 บาท โดยมีการจัดสรรให้แต่ละสาขา/ศูนย์ ตามรายหัวที่ได้รับ ทั้งนี้ สรุปค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเทียบกับกรอบงบประมาณที่ สปสช. กำหนดได้ดังแสดงในตารางที่ 6 ซึ่งพบว่า ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่อยู่ในกรอบงบประมาณที่กำหนด ยกเว้นรายการค่าติดตามและประเมินผล มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าที่ตั้งกรอบงบประมาณไว้ ขณะที่รายการค่าบริหารจัดการมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าที่ตั้งกรอบงบประมาณไว้

นอกจากนี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้มีการจัดสรรงบประมาณ 1,000 บาทต่อราย ที่มูลนิธิฯ/ศูนย์ ได้รับ นำไปใช้ในการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพคนพิการทางการเห็น เช่น สาขาเชียงราย รับกลุ่มเป้าหมาย 20 ราย ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณ (1,000 บาท X 20 ราย = 20,000 บาท) เงินจำนวนนี้ศูนย์บริการแต่ละสาขาจะได้รับต่อเมื่อส่งรายงานผลการดำเนินงานครบทั้ง 20 ราย ให้แก่มูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่ ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักของโครงการ และเป็นคู่สัญญากับ สปสช. เมื่อ สปสช. โอนเงินสนับสนุนงวดสุดท้าย (งวดที่ 3) ทางมูลนิธิฯ สำนักงานใหญ่ จึงจะโอนเงินดังกล่าวเข้ากองทุนของแต่ละสาขาศูนย์บริการต่อไป

ตาราง 6 กรอบงบประมาณที่ สปสช. สนับสนุนการจัดบริการ และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงของโครงการฯ

ลำดับ	รายการ	งบประมาณที่ สปสช. สนับสนุน			ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น	
		1 คน	150 คน	ร้อยละ	150 คน	ร้อยละ
1	ค่าค้นหา/คัดกรองคนตาบอด	500	75,000	5.9	75,000	5.9
2	ค่าประเมินความพร้อมในการเข้ารับบริการ O&M การคัดกรอง และการวัดการมองเห็น	500	75,000	5.9	75,000	5.9
3	ค่าจัดการเรียนการสอน (รวมค่าอบรมคนตาบอดที่เข้ารับบริการ ผ่านการประเมินความพร้อมในการรับบริการแล้ว เช่น ค่าตอบแทนผู้ให้บริการเบิกจ่ายตามจริงตามชั่วโมงที่ให้บริการ) ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าเดินทาง เป็นต้น)	6,000*	900,000	70.6	900,000	70.6
4	ค่าติดตามและประเมินผลก่อนและหลังการอบรม	500	75,000	5.9	84,339	6.6
5	ค่าบริหารจัดการ	1,000	150,000	11.8	140,661	11.0
	รวมเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น	8,500	1,275,000	100.0	1,275,000	100.0

* หักเข้ากองทุนส่งเสริมอาชีพคนพิการทางการเห็น

๐ การบริหารจัดการกำลังคน เนื่องจากมีข้อกำหนดจาก สปสช.ให้มีการส่งครูฝึกมาอบรมกับวิทยาลัยราชสุดา ผู้รับผิดชอบโครงการจึงรวบรวมรายชื่อครูฝึกที่เคยรับการอบรมจากที่อื่นแล้วเพื่อส่งไปอบรมหลักสูตร Refresher จำนวน 15 คน และยังส่งเจ้าหน้าที่มูลนิธิธรรมิกชน ที่มีประสบการณ์หลายคนแต่ยังไม่ได้เคยอบรมส่งไปอบรมหลักสูตรมาตรฐาน และหากศูนย์ไหนขาดครูฝึกก็จะบริหารจัดการขอยืมตัวข้ามสาขาไปช่วยกัน อีกทั้งยังพัฒนาผู้ช่วยครูฝึกมาช่วยให้บริการโดยเฉพาะกรณีการฝึกเด็กๆ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยอีกด้วย ขณะที่ มูลนิธิธรรมิกชนฯ หลายสาขากำลังวางแผนตั้งเป้าหมายในการเพิ่มกำลังคน อย่างเช่นที่เชียงใหม่ ได้ประกาศรับเจ้าหน้าที่เพื่อรองรับการจัดบริการ CBR และครูฝึก O&M เพื่อเตรียมส่งไปอบรมหลักสูตรมาตรฐาน 200 ชั่วโมงของวิทยาลัยราชสุดา

๐ การบริหารจัดการระบบข้อมูล ขณะนี้ มีโปรแกรมซึ่งใช้ภายในของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ดังที่ได้นำเสนอแล้ว โปรแกรมนี้จะประกอบด้วยทั้งข้อมูลทั่วไป เลข 13 หลัก ข้อมูลความพิการ ความต้องการ การได้รับบริการฟื้นฟู และรูปภาพผู้รับบริการ อย่างไรก็ตามการบันทึกข้อมูลผู้รับบริการดังกล่าวลงในโปรแกรมนี้ไม่แล้วเสร็จ ทำให้ยังคงต้องใช้ข้อมูลจากแฟ้มกระดาษดูเป็นรายบุคคลไป และในบางมูลนิธิ สาขา/ศูนย์ ยังมีการบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น ไม่ได้บันทึกการฝึกกิจกรรมหรือบางแห่งได้จัดทำข้อมูลไว้ในรูปแบบ Excel file แต่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน

○ **กลไกสนับสนุนจาก สปสช. ส่วนกลาง - เขต** ที่ผ่านมา สปสช. ส่วนกลางมีบทบาทสนับสนุนในด้านงบประมาณ มีการลงพื้นที่เพื่อประเมินความพร้อมในการจัดบริการที่ จ.ขอนแก่น และได้มอบหมายให้มีทีมติดตามประเมิน นอกจากนี้ ได้มีการประสานขอข้อมูลหน่วยบริการที่เป็นศูนย์บริการ O&M เพื่อให้เกิดการประสานกัน อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือยังคงค่อนข้างน้อย **สำหรับในส่วนของบทบาท สปสช. เขต** มีบางพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนใกล้ชิด ได้แก่ สปสช. เขต 7 ขอนแก่น ได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการอบรมอาสาสมัครดูแลคนตาบอดในชุมชน เป็นโครงการที่มีการดำเนินงานคู่ขนานไปกับโครงการจัดบริการ O&M ที่สาขาขอนแก่น

• ผลลัพธ์และความพึงพอใจของคนพิการทางการเห็น

การติดตามประเมินผลลัพธ์ผู้รับบริการด้วยแบบสอบถาม ทั้งสิ้น 74 ราย จากผู้รับบริการทั้งหมด 150 ราย คิดเป็นร้อยละ 49.3 เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 66.2, ร้อยละ 33.8) ร้อยละ 91.9 อายุ 15 - 59 ปี ร้อยละ 8.1 อายุ 60 ปีขึ้นไป สถานภาพโสดมากถึงร้อยละ 83.8 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับมูลนิธิธรรมาภิบาลฯ (เป็นนักเรียนพิการทางการเห็น) ร้อยละ 50.0 รองลงมาอาศัยอยู่กับครอบครัว ร้อยละ 40.5 มีเพียงร้อยละ 5.4 อาศัยอยู่คนเดียว มีการศึกษาระดับมัธยมต้น มากสุด ร้อยละ 36.5 ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 14.9 ไม่ได้ประกอบอาชีพ มากถึงร้อยละ 85.1 (รวมผู้ที่ป็นยังเป็นนักเรียนด้วย) รองลงมา มีอาชีพรับจ้าง และค้าขาย ร้อยละ 5.6 ลักษณะความพิการ ได้แก่ ตาบอดแต่กำเนิด ร้อยละ 44.6 ตาบอดภายหลัง ร้อยละ 37.8 และตาเลือนราง ร้อยละ 17.6 สาเหตุความพิการ ส่วนใหญ่ เกิดจากการคลอดก่อนกำหนด/เข้าตู้อบ ร้อยละ 18.9 รองลงมา จอประสาทตาเสื่อม ร้อยละ 6.8 ส่วนที่เหลือมีสาเหตุหลากหลาย เช่น อุบัติเหตุ ต้อกระจก ต้อหิน มะเร็งตา ถูกทำร้าย ฯลฯ

เมื่อพิจารณาถึงความยากลำบากในการทำงานของระบบอวัยวะที่สัมพันธ์กับลักษณะความพิการ อันได้แก่ การเห็น การได้ยิน การเดิน การจดจำ และการทรงตัว พบว่า ผู้รับบริการทุกคนมีความยากลำบากในการเห็นในระดับมากที่สุด ร้อยละ 66 ในระดับปานกลาง-มาก ร้อยละ 21 และในระดับเล็กน้อยเพียงร้อยละ 4 ประมาณร้อยละ 5 มีความยากลำบากในการได้ยิน ร้อยละ 5.5 มีความยากลำบากในการเดิน ร้อยละ 15 มีความยากลำบากในการทรงตัว และมีถึงร้อยละ 19 ที่มีความยากลำบากในเรื่องความจำร่วมด้วย ดังแสดงในตารางที่ 7 การมีความผิดปกติด้านอื่นที่นอกเหนือจากการมองเห็น เป็นปัจจัยที่อาจมีผลต่อการเรียนรู้และผลลัพธ์ของการรับบริการ O&M ได้นอกจากนี้ ข้อมูลดังกล่าวยังสอดคล้องกับคุณลักษณะคนพิการทางการเห็นที่เข้ารับบริการในโครงการนี้คือส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ และส่วนหนึ่งมีความพิการอื่นร่วมด้วย เช่น สติปัญญา การเรียนรู้

ทั้งนี้ ความยากลำบากที่มาจากการทำงานของระบบอวัยวะดังแสดงในตารางที่ 7 ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันและการใช้ชีวิตในสังคม การติดตามประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินความสามารถภายหลังที่ได้รับบริการแล้ว โดยไม่มีข้อมูลก่อนรับบริการเป็นตัวเปรียบเทียบ โดยประเมินความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน ที่รวมถึงการเคลื่อนไหวที่ภายในบ้าน (Basic Activity of Daily Living, BADL) ความสามารถในการทำกิจกรรมอื่นๆ ในครัวเรือน (Instrumental Activity of Daily Living, IADL) และความสามารถในการเดินทางออกนอกบ้าน (Community Ambulation)

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละคนตาบอดที่รับบริการจำแนกตามระดับความยากลำบากในการมองเห็น การได้ยิน การเดิน การจดจำ และการทรงตัว

ระดับความยากลำบาก	การมองเห็น	การได้ยิน	การเดิน	ความจำ	การทรงตัว
มีความยากลำบากมากที่สุด	49 (66.2)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (1.4)	0 (0.0)
มีความยากลำบากมาก	14 (18.9)	1 (5.4)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)
มีความยากลำบากปานกลาง	7 (9.5)	2 (2.7)	1 (1.4)	13 (17.6)	2 (2.7)
มีความยากลำบากเล็กน้อย	4 (5.4)	4 (5.4)	3 (4.1)	0 (0.0)	9 (12.2)
ไม่มีความยากลำบาก	0 (0.0)	67 (90.5)	70 (94.6)	60 (81.1)	63 (85.1)

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละคนพิการจำแนกตามระดับความยากลำบากในการทำกิจวัตรประจำวัน และการเคลื่อนที่ในบ้าน

ระดับความยากลำบาก	การอาบน้ำ	แต่งตัว	การ รับประทานอาหาร	การเคลื่อนที่ ในบ้าน	การขึ้นลง บันได
มีความยากลำบากมากที่สุด	0	0	0	0	0
มีความยากลำบากมาก	0	0	0	0	0
มีความยากลำบากปานกลาง	0	0	1 (1.4)	0	0
มีความยากลำบากเล็กน้อย	1 (1.4)	1 (1.4)	0	1 (1.4)	0
ไม่มีความยากลำบากเลย	73 (98.6)	73 (98.6)	73 (98.6)	73 (98.6)	74 (100.0)

หมายเหตุ missing cases ในแต่ละกลุ่มคือผู้ที่ตอบรหัส 9 หมายถึงไม่เกี่ยวข้อง

จากตารางที่ 8 จะเห็นว่าผู้รับบริการแทบทุกคน คงเหลือมีความยากลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันเพียงเล็กน้อย ในเรื่องการรับประทานอาหาร อาบน้ำ แต่งตัว และเคลื่อนที่ในบ้าน เมื่อทำการประเมินความยากลำบากในการทำกิจกรรมในครัวเรือน พบว่า ยังคงมีผู้รับบริการที่มีความยากลำบากในระดับมากที่สุด ในกิจกรรมการทำสวนครัว ถึงร้อยละ 33.8 ขณะที่ยังมีผู้รับบริการที่มีความยากลำบากระดับปานกลางในการทำทุกกิจกรรมอยู่อีก ถึงร้อยละ 2-25 โดยจำแนกและเรียงลำดับ

ตามความถี่มากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การทำ/เตรียมอาหาร การทำสวนครัว-รดน้ำต้นไม้ ซื่อของ ทำความสะอาดบ้าน ล้างจาน การซักเสื้อผ้าและปูที่นอน ดังแสดงในตารางที่ 9 สำหรับการประเมิน ความยากลำบากในการเคลื่อนที่นอกบ้านโดยใช้อุปกรณ์ด้วย พบว่าร้อยละ 34.8 ของผู้รับบริการ O&M ยังคงมีความยากลำบากในระดับปานกลางถึงมากที่สุด

ตารางที่ 9 จำนวนคนตอบจดจำแนกตามความยากลำบากในการทำกิจกรรมในครัวเรือนและการเคลื่อนที่นอกบ้าน

ความยากลำบาก	ทำอาหาร	ล้างจาน	ซักเสื้อผ้า	ปูที่นอน	ทำความสะอาดบ้าน	ทำสวนครัว	การซื้อของ	เคลื่อนที่นอกบ้าน (มีอุปกรณ์)
มีความยากลำบากมากที่สุด	4 (11.9)	2 (2.7)	1 (1.4)	3 (4.1)	0 (0.0)	25 (33.8)	5 (6.8)	5 (6.8)
มีความยากลำบากมาก	0	0	0	0	0	0	0	0
มีความยากลำบากปานกลาง	19 (25.7)	4 (5.4)	2 (2.7)	2 (2.7)	6 (8.1)	16 (21.6)	9 (12.2)	9 (12.2)
มีความยากลำบากเล็กน้อย	0	0	0	0	0	0	0	0
ไม่มีความยากลำบากเลย	43 (58.1)	68 (91.9)	71 (95.9)	69 (93.2)	67 (90.5)	31 (41.9)	60 (81.1)	60 (81.1)

หมายเหตุ missing cases ในแต่ละกลุ่มคือผู้ที่ตอบรหัส 9 หมายถึงไม่เกี่ยวข้อง

การประเมินความพึงพอใจต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึกทักษะ O&M ของผู้รับบริการและญาติ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุดเกือบทุกเรื่อง ได้แก่ ทำให้คนตาบอดสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ดีขึ้น เคลื่อนที่ในบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น เดินทางออกนอกบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น มีโอกาสไปร่วมงานในสังคม มีโอกาสฝึกอาชีพ ทำงาน มีรายได้เป็นของตัวเองและรู้สึกมั่นใจมากขึ้น มีโอกาสเรียนหนังสือ มีเพื่อนมากขึ้น มีความมั่นใจตัวเองมากขึ้น รู้สึกสุขภาพดีเพราะได้เดินหรือเคลื่อนไหวร่างกายได้มากขึ้น ยกเว้นในเรื่อง การตรวจสุขภาพตา มีความพึงพอใจระดับน้อยที่สุด ขณะที่ญาติส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก - มากที่สุด เกือบทุกเรื่อง ยกเว้นในเรื่อง การมีโอกาสเรียนหนังสือ มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของผู้รับบริการจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึก O&M ของผู้รับบริการและญาติ

รายการ	ระดับความคิดเห็น									
	ผู้รับบริการ O&M					ญาติ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
• ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเองได้มากขึ้น	0 (0.0)	0 (0.0)	8 (10.8)	21 (28.4)	40 (54.1)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (4.1)	5 (6.8)	8 (10.8)
• เคลื่อนที่ในบ้านด้วยตัวเองมากขึ้น	0 (0.0)	0 (0.0)	6 (8.1)	26 (35.1)	37 (50.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (2.7)	2 (2.7)	4 (5.4)
• เดินทางออกนอกบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น	2 (2.7)	2 (2.7)	13 (17.6)	25 (33.8)	27 (36.5)	1 (1.4)	0 (0.0)	2 (2.7)	5 (6.8)	0 (0.0)
• มีโอกาสไปร่วมงานในสังคมพบปะผู้คนมากขึ้น	1 (1.4)	7 (9.5)	15 (20.3)	17 (23.0)	29 (39.2)	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (2.7)	5 (6.8)	1 (1.4)
• มีโอกาสฝึกอาชีพ ทำงานมีรายได้เป็นของตัวเอง	12 (16.2)	6 (8.1)	16 (21.6)	13 (17.6)	18 (24.3)	0 (0.0)	1 (1.4)	0 (0.0)	2 (2.7)	4 (5.4)
• มีโอกาสเรียนหนังสือ	7 (9.5)	1 (1.4)	8 (10.8)	14 (18.9)	26 (35.1)	5 (6.8)	0 (0.0)	2 (2.7)	0 (0.0)	0 (0.0)
• มีโอกาสได้รับการตรวจสุขภาพตา/รับคำแนะนำ	25 (33.8)	10 (13.5)	7 (9.5)	10 (13.5)	6 (8.1)	1 (1.4)	0 (0.0)	2 (2.7)	2 (2.7)	2 (2.7)
• มีเพื่อนมากขึ้น	2 (2.7)	1 (1.4)	16 (21.6)	18 (24.3)	31 (41.9)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (4.1)	7 (9.5)	0 (0.0)
• มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น	0 (0.0)	1 (1.4)	3 (4.1)	26 (35.1)	38 (51.4)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (1.4)	7 (9.5)	0 (0.0)
• รู้สึกว่าสุขภาพดีขึ้นเพราะได้เดิน/เคลื่อนไหว	0 (0.0)	1 (1.4)	12 (16.2)	26 (35.1)	30 (40.5)	1 (1.4)	0 (0.0)	0 (0.0)	7 (9.5)	0 (0.0)

หมายเหตุ missing cases ในแต่ละกลุ่มคือผู้ที่ตอบรหัส 9 หมายถึงไม่เกี่ยวข้อง

อภิปรายผลสรุปการประเมิน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

• ภาพรวมผลการดำเนินงาน

มูลนิธิธรรมิกชนฯ ประกอบด้วย มูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่และมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา รวม 10 แห่ง ได้เข้าร่วมโครงการจัดบริการ O&M สำหรับคนตาบอด 8 แห่ง จัดกลุ่มตามลักษณะการจัดบริการได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จัดบริการภายในโรงเรียน/มูลนิธิ หมายถึง มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา ที่มีการให้บริการ O&M แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนตาบอด/เรียนร่วม ที่อาศัยอยู่กับมูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้แก่ สาขาเพชรบุรี สาขานครนายก และสาขาลพบุรี กลุ่มที่ 2 จัดบริการในชุมชน หมายถึง มูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขาที่มีการออกค้นหาและให้บริการ O&M แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนพิการทางการเห็นในชุมชน ได้แก่ สาขาเชียงราย และสาขาร้อยเอ็ด กลุ่มที่ 3 จัดบริการทั้งสองรูปแบบ ได้แก่ สาขาขอนแก่น สาขาสงขลา และสาขานครราชสีมา

มูลนิธิธรรมิกชนฯ ทั้ง 8 แห่ง (10 ศูนย์) สามารถ**ให้บริการบรรลุเป้าหมาย**จำนวนคนพิการทางการเห็นที่ตั้งไว้ 150 รายในโครงการ โดยศูนย์สาขาร้อยเอ็ดมีกำลัง/ศักยภาพในการให้บริการได้มากที่สุด จำนวน 30 คน (ร้อยละ 20) รองลงมาคือ สาขาเชียงรายที่เพิ่งเปิดใหม่ ให้บริการได้ 20 ราย ทั้งสองสาขานี้ดำเนินการในรูปแบบออกค้นหาและให้บริการคนตาบอดที่อยู่ในชุมชน ผู้รับบริการส่วนใหญ่คือผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ ในกลุ่มนี้อาจมุ่งต่อยอดการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการส่งต่อด้านอาชีพ ซึ่งก็มีตัวอย่างให้เห็นการส่งต่อรับบริการส่งเสริมอาชีพระหว่างสาขา แต่ถ้าเป็นผู้สูงอายุ อาจต้องส่งต่อเพื่อการดูแลสุขภาพด้วย ในกรณีนี้ยังไม่เห็นตัวอย่างที่ชัดเจน แต่เริ่มมีแนวทางว่าจะร่วมมือกับโรงพยาบาลหรืออาจจะมีทีมแพทย์อาสาสามารถร่วมงานให้บริการกับมูลนิธิธรรมิกชนฯ

สาขาลพบุรีให้บริการได้น้อยสุด ซึ่งเป็นนักเรียนตาบอดซ้ำซ้อนที่พำนักอยู่กับมูลนิธิธรรมิกชนฯ เป็นกรณีที่มีความยากในการฝึก ในครั้งนี้ทำได้จำนวน 10 คน (ร้อยละ 6.7) เช่นเดียวกับสาขานครนายก และเพชรบุรี ในขณะที่สาขาจังหวัดขอนแก่น สงขลา และนครราชสีมา ดำเนินการทั้งสองรูปแบบได้ระดับกลางคือ 15 - 20 ราย/สาขา แต่มีประเด็นพัฒนาเพิ่มเติม เช่น สาขาย่อยภายใต้สาขา จ.ขอนแก่น มีเปิดงานศูนย์ฝึกอาชีพคู่ขนานไปด้วย ที่ จ.สงขลามีความร่วมมือเพื่อจัดบริการเชิงรุกให้กับคนตาบอดมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นความพร้อมและการให้บริการที่มีประสิทธิภาพของเครือข่ายบริการคนตาบอดของมูลนิธิธรรมิกชนฯ อีกทั้งยังมีศักยภาพในการพัฒนาบริการที่แบบบูรณาการ มีการกระจายตัวที่สร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการให้กับคนตาบอดได้อีกมาก

ภาพรวมของมูลนิธิธรรมิกชนฯ **มีครูฝึก O&M ทั้งสิ้น 21 คน** จำแนกเป็น ครูฝึกที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้รับการอบรมหลักสูตร Refresher จากวิทยาลัยราชสุดา จำนวน 15 คน และครูฝึกใหม่ ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้ร่วมอบรมในหลักสูตรครูฝึก

O&M (200 ชั่วโมง) รวม 6 คน ครูฝึกทั้งหมดนี้เป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิธรรมิกชนฯ ทำงานในตำแหน่ง หัวหน้าศูนย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาคนตาบอด และเจ้าหน้าที่ CBR ทั้งหมดนี้ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนประจำ นอกจากนี้ ในหลายสาขา มีการจัดหาผู้ช่วยครูฝึก รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 คน จะเห็นว่าครูฝึกของมูลนิธิมีมาตรฐานตามที่ สปสช.กำหนด และมีความรู้และการกระจายเพื่อรองรับการจัดบริการเหมาะสม มีความยืดหยุ่นในการช่วยงานข้ามเขตกันได้ และมีความชัดเจน มั่นคงในงาน อีกทั้งยังมีกระบวนการสนับสนุนการทำงานที่ดี

ผลลัพธ์บริการ จากทั้งหมด 150 คน ทางทีมประเมินได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น ได้จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 49.3 พบว่า คนพิการทางการเห็นที่เข้าร่วมโครงการ มีความยากลำบากในการเห็นระดับมากที่สุด (ตาบอดสนิท) เป็นส่วนใหญ่ และมีความยากลำบากทางร่างกายในด้านอื่นๆ รวมด้วย ได้แก่ การได้ยิน การเดิน ความจำ การทรงตัว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่ว่า ส่วนหนึ่งเป็นวัยผู้สูงอายุ ในรายที่มาจากการให้บริการ CBR และจำนวนหนึ่งเป็นคนพิการที่มีความพิการซ้อน ได้แก่ สติปัญญา การเรียนรู้ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มาจากสาขานครนายก มากกว่าร้อยละ 90 ของคนตาบอดที่มารับบริการ O&M ไม่มีความยากลำบากในการอาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร การเคลื่อนที่บนและลงบันได ส่วนการประเมินความยากลำบากในการทำกิจกรรมในครัวเรือน พบว่า ยังคงมีผู้รับบริการที่มีความยากลำบากในระดับมากที่สุด ในกิจกรรมการทำความสะอาด และร้อยละ 33.48 ยังคงมีความยากลำบากในการเคลื่อนที่นอกบ้านโดยใช้อุปกรณ์ด้วยในระดับปานกลางถึงมากที่สุด สำหรับในด้านความพึงพอใจต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึกทักษะ O&M ของผู้รับบริการและญาติด้วย ผู้รับบริการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นในเรื่อง การตรวจสอบสุขภาพตา มีความพึงพอใจระดับน้อยที่สุด ขณะที่ญาติส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมาก - มากที่สุด เกือบทุกเรื่อง ยกเว้นในเรื่อง การมีโอกาสเรียนหนังสือ มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

หลักสูตร ที่ใช้สอนให้คนตาบอด ส่วนใหญ่จะใช้หลักสูตร 120 ชั่วโมงตามที่กำหนด ยกเว้นบางรายที่มีปัญหาข้อจำกัดสภาพร่างกาย การเรียนรู้ รวมถึงมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ก็จะมีการพิจารณาปรับลด - เพิ่มตามความเหมาะสม เช่น คนพิการทางการเห็นที่เป็นวัยสูงอายุอยู่ 2 รายที่ปรับหลักสูตรใช้ 80 ชั่วโมง

• การดำเนินงานจัดบริการ O&M ตามมาตรฐานกลางที่สปสช.กำหนด

ในภาพรวม ทุกสาขา/ศูนย์ สามารถจัดบริการตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ 6 หัวข้อ จาก 9 หัวข้อ ซึ่งมีเพียง 3 หัวข้อที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วน แต่ก็อยู่ระหว่างการดำเนินการ ได้แก่ ด้านมาตรฐานองค์กร ซึ่งทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ ใช้มาตรฐาน สมศ. ของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ/และมาตรฐาน ISO ของสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) มีเพียงสาขาเชียงราย และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (โก่นา) ของสาขาขอนแก่นที่ยังอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อขอการรับรองมาตรฐานอยู่ ด้าน ครูฝึกที่ผ่านหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน /หลักสูตร refresher ที่มีสาขาเพชรบุรียังไม่มีครูฝึกที่ผ่านการรับรอง แต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีการสนับสนุนครูฝึกจากสาขานครนายก ด้านการจัด การตรวจสอบสุขภาพตา ทุกสาขายังไม่มีรูปแบบ

บริการหรือการส่งต่อ การตรวจสอบสุขภาพตาที่ชัดเจน ในช่วงเวลาของการดำเนินโครงการนี้ แต่มีคนพิการทางการเห็นจำนวนหนึ่งที่ได้รับการตรวจสอบสุขภาพตามาก่อนเข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม มีจักษุแพทย์ที่เกษียณแล้วมีความสนใจที่จะเข้าร่วมจัดบริการ จึงเป็นโอกาสที่น่าจะสามารถพัฒนาบริการในขั้นนี้ได้

• การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ

จะเห็นว่าการดำเนินการ 6 เดือนที่ผ่านมา มีความร่วมมือกับโรงพยาบาลในการจัดบริการ O&M ค่อนข้างน้อย คือเป็นเพียงแค่การประสานเพื่อขอข้อมูลคนพิการทางการเห็น เช่นเดียวกับความร่วมมือกับ พมจ. ซึ่งมีแค่การประสานข้อมูลคนพิการเช่นกัน สำหรับความร่วมมือกับท้องถิ่น นอกจากเรื่องการประสานขอข้อมูลคนพิการแล้ว ยังมีการสนับสนุนเอื้อเฟื้อกันในเรื่องสถานที่ด้วย และยังมีการขอความร่วมมืออนุเคราะห์การใช้สถานที่จากห้างสรรพสินค้า ร้านค้า สถานีรถไฟ/ขนส่ง สถานีท่องเที่ยว ในชุมชน อีกด้วย ในประเด็นความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาล - มูลนิธิธรรมิกชนฯ อุปสรรคสำคัญจะเป็นเรื่องของความเข้าใจในบทบาทการทำงานกันและกัน ที่อาจคิดว่าเป็นการทำงานซ้อนในพื้นที่เดียวกัน หรือแย่งกลุ่มเป้าหมายกัน ทั้งนี้ยังขาดกลไกกลางที่มาช่วยการสื่อสาร และประสานเชื่อมตรงจุดนี้

• การบริหารจัดการและกลไกการสนับสนุนจาก สปสช. ส่วนกลาง/เขต

ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ มีรูปแบบการบริหารจัดการโครงการนี้โดยมูลนิธิธรรมิกชนฯ สำนักงานใหญ่เป็นคู่สัญญา กับ สปสช. หลังจากได้รับงบประมาณก็จะจัดสรร ให้เป็นรายหัวแก่มูลนิธิสาขา/ศูนย์ที่เข้าร่วมโครงการเช่นกัน ทั้งนี้งบประมาณที่ สปสช. จัดสรรให้รายหัว คือ 8,500 บาท/ราย ซึ่งน้อยกว่าที่ทาง สปสช. สนับสนุนให้แก่หน่วยบริการของรัฐ คือ 9,000 บาทต่อราย เนื่องจากว่าทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ ไม่มีจักษุแพทย์ให้บริการตรวจสอบสุขภาพตาแก่คนพิการทางการเห็นที่ให้บริการ ในด้านการบริหารจัดการโครงการนี้ มูลนิธิธรรมิกชนฯ ได้มอบหมายผู้รับผิดชอบบริหารจัดการโครงการฯ คือ คุณสันติศักดิ์ มะเร็งสิทธิ์ ทำหน้าที่ในการประสานงานมูลนิธิธรรมิกชนฯ สาขา/ศูนย์ต่างๆ ประชาสัมพันธ์ คัดเลือก/ส่งครูฝึกเข้าร่วม refresher course หรืออบรมหลักสูตรมาตรฐานกับวิทยาลัยราชสุดา จัดประชุมชี้แจงโครงการให้แก่มูลนิธิสาขา/ศูนย์ต่างๆ ตลอดจนเป็นที่เสียงในการจัดบริการให้แก่มูลนิธิสาขา/ศูนย์ รวบรวมรายงานจากมูลนิธิสาขา/ศูนย์ต่างๆ และจัดทำเป็นรายงานภาพรวมการดำเนินโครงการเพื่อรายงานส่ง สปสช. จะเห็นว่านอกจากมูลนิธิธรรมิกชนฯ จะมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนแล้วยังมอบอำนาจในการบริหารจัดการโครงการฯ ให้สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ ซึ่งต่างจากระบบการจัดการในหน่วยบริการของรัฐ ทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของสปสช. ส่วนกลางจะมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณ โดยแบ่งการจ่ายเป็น 3 งวด มีการจัดตั้งคณะทำงานพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูบริการ O&M เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการ การลงพื้นที่เพื่อประเมินความพร้อมของมูลนิธิฯ ก่อนจัดบริการ เป็นกลไกกลางในการประสานระหว่างมูลนิธิธรรมิกชนฯ กับวิทยาลัยราชสุดา เพื่อส่งคนเข้ารับการอบรมครูฝึก และมอบหมาย (สวรส.) ให้ทำหน้าที่ในการติดตามประเมินผลการจัดบริการ O&M ของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ส่วนในระดับ สปสช.เขต มีเพียง สปสช.เขต 7 ขอนแก่น ที่มีการทำงานร่วมกัน และให้การสนับสนุน

ใกล้ชิดกับมูลนิธิธรรมิกชนฯ คือ สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการอาสาสมัครดูแลคนพิการทางการเห็น เสริมการทำงานให้บริการคนตาบอดในชุมชนด้วย ทั้งนี้เป็นตัวอย่างที่ดีในการร่วมกันพัฒนาระบบบริการ เพื่อสร้างการเข้าถึงบริการและการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนตาบอด จากข้อมูลการดำเนินงาน ปีนี้ เขต 12 สงขลา น่าจะมีโอกาสสร้างความร่วมมือในการเข้าถึงบริการ O&M ให้กับคนตาบอดมุสลิมที่อยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ หรือ ในเขตอื่นๆ การเชื่อมประสานเพื่อส่งต่อการฟื้นฟูฯ ด้านอาชีพและการศึกษา การตรวจสุขภาพและการสร้างเสริมสุขภาพก็เป็นโอกาสที่รออยู่

• ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

ด้านการบริหารจัดการ

- 1) การประสานขอข้อมูลคนพิการทางการเห็น จาก สปสช. ไม่สามารถให้ได้เนื่องจากเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่สามารถเปิดเผย จึงต้องประสานกับแต่ละหน่วยบริการในพื้นที่โดยตรง ซึ่งความร่วมมือยังไม่ดีนัก
- 2) ข้อจำกัดระยะเวลาในการดำเนินงานค่อนข้างสั้น หลายสาขา/ศูนย์ต้องเร่งจัดบริการ กรณีที่เป็นกลุ่มเป้าหมายนักเรียนพิการทางการเห็น ไม่สามารถให้บริการได้เต็มเวลา ก็จำเป็นต้องใช้ชั่วโมงที่เป็นนอกเวลาเรียนปกติ เพื่อไม่ให้กระทบกับเวลาเรียน หรือหาเวลาวันเสาร์ - อาทิตย์แทน รวมถึงบางทักษะ O&M ยังสอนได้น้อย/ยังไม่มี เช่น การทำอาหาร การทำสวนครัว
- 3) การโอนงบประมาณสนับสนุนมาค่อนข้างล่าช้า

ด้านการจัดบริการฟื้นฟู

- 1) การค้นหาและคัดกรองคนตาบอดรายใหม่ในบางพื้นที่ เช่น พื้นที่ของ สปสช.เขต 7 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินงานด้าน O&M มาได้ระยะหนึ่งแล้ว ทำให้การค้นหาและคัดกรองคนตาบอดจะเข้ารับบริการ O&M รายใหม่หายาก
- 2) ความแตกต่างคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมายเข้ารับบริการฟื้นฟู O&M กรณีเป็นผู้สูงอายุทำให้การสอน O&M ไม่สะดวกและต้องติดตามสอนต่อ/กระตุ้น /เยี่ยมติดตามผลการสอน ผู้เข้าอบรมบางส่วนมี ความสามารถในการเรียนรู้ช้า ผู้ฝึกสอนจึงต้องทำการแยกกลุ่มไปทำการฝึกแบบเดี่ยวหรือกรณีวัยที่แตกต่างกันก็จำเป็นต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะสม
- 3) ความยากลำบากในการติดตามประเมินผล ในผู้รับบริการหลายราย ทางมูลนิธิธรรมิกชนฯ ไม่มีโอกาสที่จะไปติดตามประเมินที่ภูมิลำเนาด้วยตัวเองได้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายอยู่ต่างจังหวัดต้องใช้วิธีการโทรศัพท์ หรือหากเดินทางไปติดตามประเมินที่บ้านก็จะต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง
- 4) จำนวนผู้ที่ต้องการอบรมมากกว่าจำนวนที่กำหนดมาให้ มีคนพิการทางการเห็นนอกเหนือจำนวนโควตาที่สนใจและต้องการมาเข้าร่วมโครงการ หรือมีบางรายที่ไม่มีบัตร ท.74 ไม่มีชื่อทะเบียนราษฎร เช่น กรณีสาขาเชียงรายได้ให้บริการฝึก O&M แก่เด็กพิการทางการเห็น ที่เลขบัตรขึ้นต้นด้วย 0 อยู่ 1 คน

- 5) ทักษะคนพิการและครอบครัว บางครอบครัวยังไม่ยอมให้คนพิการออกนอกบ้าน หรือไปฝึก O&M โดยเฉพาะกรณีคนพิการทางการเห็นที่เป็นเพศหญิง เนื่องจากห่วงความปลอดภัย
- 6) ความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์การจัดบริการ ยังคงมีความต้องการพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ O&M เป็นศูนย์บริการที่มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ของคนตาบอดโดยเฉพาะ เช่น มีการทำสภาพพื้นผิวที่ต่างกัน ทำจุด landmark เป็นต้น

• ข้อเสนอแนะในการพัฒนาต่อเนื่อง

- 1) สปสช. ควรให้**โควตาฝึกอบรมครูฝึก และโควตาการจัดการบริการคนตาบอดกับมูลนิธิธรรมิกชนฯ เพิ่มขึ้น** เนื่องจากมูลนิธิธรรมิกชนฯ มีพื้นที่ดำเนินการในรูปแบบสาขาฯ ที่กว้างขวาง และมีกลไกการจัดการบริการทั้งเชิงรุกและเชิงรับ มีความยืดหยุ่นในการเชื่อมและแชร์ทรัพยากรระหว่างศูนย์บริการ อีกทั้งยังมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 2) สปสช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือสนับสนุนมูลนิธิธรรมิกชนฯ ให้ดำเนินการเพิ่มการเข้าถึงบริการของกลุ่มคนตาบอดที่มีปัญหาสถานะบุคคล และคนตาบอดมุสลิมที่อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3) มูลนิธิธรรมิกชนฯ ควรปรับปรุง/พัฒนาระบบฐานข้อมูลการให้บริการคนตาบอดเพื่อการดูแลและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง
- 4) มูลนิธิธรรมิกชนฯ ควรพัฒนานวัตกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่องในประเด็น เช่น การตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพคนตาบอด การพัฒนาศูนย์เรียนรู้สำหรับคนตาบอดในชุมชน และการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพคนตาบอดร่วมกับอาสาสมัครที่เป็นบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข
- 5) สปสช. ควรสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ การศึกษาดูงาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ติดตามประเมินผลของภาคีเครือข่ายบริการคนตาบอด เพื่อการพัฒนาระบบบริการสุขภาพคนตาบอดที่เป็นบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านบริการฟื้นฟู O&M, ดูแลโรคเรื้อรัง และการสร้างเสริมสุขภาพคนตาบอด

เรื่องเล่าไม้เท้าขาว

กรณีที่ 1: O&M กับชีวิตที่กลับตาลปัตร

อาจารย์แสวง ชุมแวงวาปี หรือที่เด็กๆ ในโรงเรียนศูนย์บริการการศึกษาคนตาบอด นครราชสีมา เรียกว่า “ท่านครูแสวง”

ครูแสวงบอกกับเด็กๆ ว่า ถ้าใครได้ยินชื่อของตัวเองแล้ว ให้พยายามเดินตามเสียงเรียกนั้น ไปให้ถูกทาง “วรเศรษฐ์ค่ะ” ฉันแปลงเสียงเรียกชื่อนักเรียนตาบอด ในความเข้าใจครั้งแรกคิดว่า วรเศรษฐ์น่าจะเป็นเด็กอายุไม่เกิน 20 ปี แต่ผิดความคาดหมาย วรเศรษฐ์ เป็นคนรูปร่างสูงใหญ่ หน้าตาดี อายุอานามน่าจะอยู่ในวัยกลางคน ฉันส่งเสียงเรียกเขาอีก 2 - 3 ครั้ง เพื่อให้เขาเดินตามเสียงเรียกได้ถูกทาง

หลังจากที่ฉันแนะนำตัวแล้ว ก็เริ่มซักถามประวัติและสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามผู้รับบริการ **ฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility training) หรือ O&M**

วรเศรษฐ์ มีชื่อเล่นว่า “ตั้ม” ปัจจุบันอายุ 36 ปี เป็นผู้พิการสายตาลีเลือนรางมาก เกือบจะบอดสนิท อาการตาบอดนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 5 ปีก่อน ตอนนั้นเขาอายุได้ 31 ปี ตั้มป่วยด้วยโรคถุงสุด เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา แต่อาการผื่นแดง แผลพุพองที่ขึ้นตามตัวไม่หาย จนแผลนั้นยาวขึ้นเรื่อยๆ เกือบพันรอบเอว ตั้มจึงหันมาศึกษาด้วยวิธีพื้นบ้านกับหมอเป่าในท้องถิ่น และใช้ยาสมุนไพรควบคู่ไปด้วยตามความเชื่อของครอบครัว อาการทางกายก็ค่อยๆทุเลาลงจนแผลที่เกิดจากตุ่มน้ำใสๆ ได้แห้งหายไปเกือบสนิท แต่เขาเองไม่รู้ตัวเลยว่า โรคถุงสุดจะมีผลต่อระบบประสาทตา ทำให้เกิดการแทรกซ้อนทางตาขึ้น เมื่อเขาไม่เห็นแผลก็ไม่ได้ไปรักษาที่โรงพยาบาลอีก

ดูเหมือนอาการป่วยของตั้มจะดีขึ้น แต่แล้ววันหนึ่งตั้มออกไปธุระนอกบ้านกับแม่ ทำธุระกันยังไม่ทันเสร็จดี ท้องฟ้าก็มืดลง และยังมีคนมาดับไฟในห้อง ตั้มพูดกับแม่ว่า **“ทำไมวันนี้มืดเร็วจังแล้วใครยังมาปิดไฟในห้องอีกนี่”** ตั้มรู้สึกเหมือนท้องฟ้ามืดคล้ายฝนใกล้ตกหรือไม่ตอนนั้นก็เป็นเวลาเย็นมากๆ เขาพูดออกไปโดยไม่รู้ตัวเลยว่าตัวเองกำลังจะเผชิญกับความมืดตลอดชีวิต **“ก็ปกติสิ ตอนนี้อยู่กลางวันอยู่เลย ไม่เห็นมืดอะไรซักหน่อย”** แม่ตั้มว่า

หลังจากวันนั้น ตั้มไปหาหมอที่โรงพยาบาลเดิมอีกครั้ง เพื่อตรวจดวงตา แต่ทางโรงพยาบาลบอกว่า เชื้อโรคได้ทำลายประสาทตาไปแล้ว ส่วนสายตาของเขาปกติ ไม่ได้เป็นโรคอะไร ซึ่งความรู้สึกของตั้มตอนนั้นมันค้านกับคำวินิจฉัยของหมอ ตั้มรับสภาพเช่นนี้ไม่ได้

เขาเริ่มมองไม่ค่อยเห็น ทุกอย่างรอบๆ ตัวมืดไปหมด ไม่ว่าเขาจะกลับไปหาหมออีกกี่ครั้ง หมอก็ว่าตาของเขาปกติ

ตั้มเครียดมากและรู้ตัวแล้วว่าตัวเองกำลังจะเป็นคนตาบอด จากช่างเทคนิคติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ของโรงงานแห่งหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทรา ทำงานมีรายได้เลี้ยงแม่และน้อง มีคนรัก แต่อยู่มาวันหนึ่งเขากลายเป็นคนพิการ ทุกอย่างที่เคยมีเคยเป็นมันกลับตาลปัตร จากที่เคยไปไหนมาไหนเองได้ กลับต้องอาศัยคนอื่นพาไป จากที่เป็นคนหาเลี้ยงครอบครัว กลับกลายเป็นผู้รอรับอย่างเดียว มีแม่ที่ต้องทำงานหาเลี้ยงเขา จะไปไหนมาไหนต้องรอน้องชายหรือแม่พาไป จากชายหน้าตาดีมีคนรัก คนที่เคยรักก็กลับกลายหายไป อาการป่วยในครั้งนั้น **“นอกจากจะพาแสงสว่างออกจากชีวิตผมแล้ว ก็เกือบทุกอย่างในชีวิตของผมมันสูญหายไปด้วย”** ตั้มเล่าด้วยน้ำตาคลอ

แต่ในความโชคร้ายก็ยังมีโชคติดอยู่บ้าง ตั้มได้พบกับอาจารย์แสง ซึ่งแนะนำให้ตั้มเข้ามารับการฝึก O&M รู้จักวิถีการใช้ไม้เท้า การทำกิจวัตรประจำวัน สร้างความกล้าขึ้นมาแทนความกลัว

ชีวิตตั้มเริ่มเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง หลังจากที่อยู่กับบ้านเฉยๆ มีแม่คอยช่วยเหลือทุกอย่าง เขาเริ่มทำอะไรด้วยตัวเองบ้าง กล้าที่จะออกไปไหนมาไหน คิดที่จะหาอาชีพที่เหมาะสมกับตัวเอง อยากอบรมคอมพิวเตอร์เขามองอนาคตตัวเองว่าต้องหาอาชีพเพราะเขาจะอยู่แบบนีให้แม่เลี้ยงตลอดไปไม่ได้ **“ขอบคุณครูแหวง ขอบคุณ O&M ที่ทำให้ผมดีขึ้น”**

กรณีที่ 2: เป้าหมายที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ความมั่นใจที่ยังคงเหมือนเดิม

“ผมเขียนมันไว้หัวเตียง และบอกตัวเองทุกวันว่าผมต้องเป็นทหาร เป็นอาชีพเดียวที่ผมจะเป็น” มันเป็นความตั้งใจของวานิช ใจปิติ หรือ บั๊ตตี เด็กหนุ่มวัย 19 ปี จากจังหวัดอุดรธานี ที่มีความฝันที่อยากจะเป็นทหารตั้งแต่เด็กๆ ด้วยความที่เป็นนักกีฬาตะกร้อของจังหวัด จึงไม่น่าแปลกใจที่บั๊ตตีจะมีรูปร่าง และกล้ามเนื้อใหญ่ และแข็งแรงกว่าเด็กตาบอดคนอื่นๆ ทั่วไป

แต่ความตั้งใจนั้นต้องสลายลงสิ้นเชิง เมื่อตอนเขาอายุได้ 13 ปี บั๊ตตีออกจากบ้านไปเล่นประต๊ดกับเพื่อนๆ แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้ประต๊ดระเบิดใส่หน้าของเขา เขาต้องสูญเสียตาทั้งสองข้าง และต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาลนานนับเดือน เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นก่อนที่เขาจะเข้ากรุงเทพฯ เพื่อมาคัดตัวเป็นนักตะกร้อทีมชาติเพียง 3 วัน สิ่งที่เขาตั้งใจไว้เป็นอันต้องจบสิ้นลง เขาอนธการให้อยู่ยาวนานกว่าจะทำได้กับฝันร้ายที่เกิดขึ้นได้ **“ผมพยายามลบ ๆ ๆ ๆ ๆ คำว่าอยากเป็นทหาร**

ออกจากหัวเตียง เพราะทุกอย่างมันจบ จบลงแล้ว ผมเป็นทหารไม่ได้แล้ว ผมต้องมาตั้งเป้าหมายของชีวิตใหม่” บัดดีเล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงที่ยังรู้สึกเจ็บปวด

ปัจจุบันบัดดีเป็นนักเรียนเรียนร่วม เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบุญวัฒนะ จังหวัดนครราชสีมา เขามีความตั้งใจว่าเมื่อเรียนจบ ม.6 จะศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นในสาขาวิชาดนตรี

ความพิการทางสายตาอาจทำให้เขาคิดน้อยใจในโชคชะตาและเวรกรรมที่เคยกระทำมา แต่มันก็ไม่ได้ทำให้ศักยภาพในตัวของบัดดีลดน้อยลงไป ความสามารถอีกอย่างของบัดดีคือการเล่นดนตรี โดยเฉพาะกลองและกีตาร์ บัดดีใช้เวลาว่างจากการเรียนมาซ้อมดนตรีเป็นประจำ และบ่อยครั้งที่เขาแอบครูออกจากหอพักในโรงเรียนไปซ้อมดนตรีช่วงกลางคืน โดยมีแฟนสาวซิมมอเตอร์ไซด์มารับ บัดดีมีรายได้จากการเล่นดนตรีกลางคืนครั้งละ 700 – 800 บาท แต่เขาก็มีงานไม่มากนัก อาจเป็นเพราะความพิการของเขา ที่ทำให้กว่าเขาจะหยิบจับอะไรได้ก็จะช้ากว่าคนปกติทั่วไป

ความบกพร่องทางสายตายังเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของบัดดี เขาต้องให้เพื่อนอ่านหนังสือให้ฟังเพื่อเป็นการทบทวน และในขณะที่เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาคณิตศาสตร์ เขาต้องให้เพื่อนอ่านสิ่งที่ครูเขียนบนกระดานให้ฟังอยู่เป็นประจำ แต่ในความโชคร้ายก็ยังโชคดีอยู่บ้าง เพื่อนบัดดีไม่เคยบ่นแต่กลับเต็มใจที่จะช่วยเหลือเขา จนบางครั้งบัดดีเองเกรงใจเพื่อนๆ เอ่ยปากถามเพื่อนว่า “เรามาเป็นอุปสรรคในการเรียนของเธอไหม”

ถึงแม้ว่าบัดดีจะมีความสามารถในหลายๆ ด้าน แต่เขายังมีความน้อยเนื้อต่ำใจในความโชคร้าย ไม่มั่นใจในตัวเองสักเท่าไรในการทำกิจกรรมประจำวันและในการเดินทางไปไหนมาไหน อาจารย์แสวง ชุมแวงวาปี จากโรงเรียนศูนย์บริการการศึกษาคนตาบอด นครราชสีมา ได้ชักชวนให้เขาเข้ารับการอบรมการใช้ไม้เท้าขาว หรือบริการ **ฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility training: O&M)**

การเรียนไม้เท้าขาวทำให้บัดดีเริ่มมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น ถ้าขึ้นรถสองแถว รถประจำทางด้วยตัวคนเดียว ไปในที่ต่างๆ ที่อยากจะไป “ต้องขอบคุณ O&M ที่ทำให้ผมได้ฝึกทักษะหลายๆ ด้าน การทำกิจวัตรประจำวัน ผมสามารถไปไหนมาไหนเองคนเดียวได้ ไม่กลัวแล้ว”

บัดดีมีความตั้งใจว่า ในอนาคตเขาจะเป็นครูสอนดนตรีและเป็นครูที่ดี มีลูกศิษย์มากมาย “ผมอยากเรียนดนตรี ผมอยากเป็นครู อยากให้เด็กๆ ยอมรับในความสามารถของผม มันจะทำให้ผมภูมิใจในตัวเองมากขึ้น” นี่คือนิสัยที่บัดดีตั้งใจ ถึงแม้ว่าเป้าหมายของเขาจะเปลี่ยนไปจากการเป็นทหารมาเป็นครูสอนดนตรี แต่จิตใจที่ตั้งมั่นยังคงแน่วแน่และเข้มแข็งเช่นเดิม

กรณีที่ 3: O&M อุปกรณ์เสริมความมั่นใจ

ปิยพงษ์ ศรียางนอก หรือที่เพื่อนเรียกว่า “มหา” มหาเป็นคนร่าเริง สังกัดจากภายนอกเป็นคนพูดเก่งอัธยาศัยดี ปัจจุบันมหาอายุ 26 ปี เป็นชาวบุรีรัมย์ เขาอาศัยอยู่กับแม่ น้องสาว และลูกสาว 1 คน อายุ 6 ขวบ มหาตาบอดตั้งแต่เด็กๆ แม่เล่าว่าตอนเขาอายุได้ประมาณขวบเศษๆ เขาเป็นตาแดง แต่เนื่องจากใช้ยาหยอดตาที่หมดอายุ ทำให้เขามองไม่เห็นอะไรอีก ยาหยอดตาที่หมดอายุเปรียบเสมือนมัจจุราชนำแสงสว่างไปจากเขา

มหาไมอาซีฟเป็นนักดนตรี เขารับจ้างเล่นดนตรีในงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานแต่ง งานวัด งานกฐินผ้าป่า มหาไมอาซีฟทำงานที่จ้างเขา นอกจากเขาจะสามารถเล่นดนตรีได้ บางครั้งยังเป็นนักร้องนำของวงด้วย ในวงมีสมาชิกด้วยกัน 5 คน มีมหาคนเดียวที่เป็นคนพิการ แต่อาจเป็นเพราะเขาอยู่กับดนตรีมาตลอด ทำให้เขามองข้ามความพิการของตนเอง และใช้ความพิการเป็นแรงในการผลักดันให้ชีวิตต้องดีขึ้น

ถึงแม้ว่ามหาเองจะสามารถไปไหนมาไหนเองคนเดียวได้ สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ โดยที่ไม่ต้องรบกวนคนในครอบครัวมากนัก แต่เขาก็กังขาความมั่นใจในตัวเอง เมื่อมหาได้มาพบกับห้องเรียนไม้เท้าขาว หรือ หลักสูตร O&M มันเหมือนเป็นพลังที่ช่วยสร้างให้เขามีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น

มหาได้มีโอกาสเรียนไม้เท้าขาวก็เพราะจากการแนะนำของคุณครูแสง จากมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย นครราชสีมา หลักสูตรนี้ไม่เพียงแต่สอนให้มหาได้รู้หลักในการทำกิจวัตรประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางโดยใช้ไม้เท้านำทาง การเดินข้างทางหลบรถที่สวนไปมาบนถนน การโดยสารรถประจำทางทั้งรถตู้ รถบัส แต่บทเรียนนี้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อคนรอบข้างตัวเขาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

มหารู้สึกประทับใจในตัวครูผู้สอนเป็นอย่างมาก ที่เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพลังชีวิต มหาคิดว่าหากเขาได้มีโอกาสเรียนไม้เท้าขาวในหลักสูตรที่สูงขึ้น เขาอยากเสนอว่า ควรมีการแยกระดับหรือกลุ่มผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบทเรียนได้ง่ายและรวดเร็ว เช่น การแยกกลุ่มผู้เรียนตามช่วงอายุได้แก่ กลุ่มเด็กที่อายุไม่เกิน 15 ปี และกลุ่มผู้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป มหาบอกว่า “เด็กๆ จะใช้เวลาครูสอนไม่ค่อยฟังกัน เล่นซะมากกว่า” และเพิ่มชั่วโมงเรียนให้มากขึ้น รวมถึงการสอนทักษะทางอาชีพ เช่น การสอนคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อเป็นวิชาติดตัวในการประกอบอาชีพต่อไป

วรรณพร บุญเรือง ถ่ายทอดเรื่องราว
ณ มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย
สาขานครราชสีมา

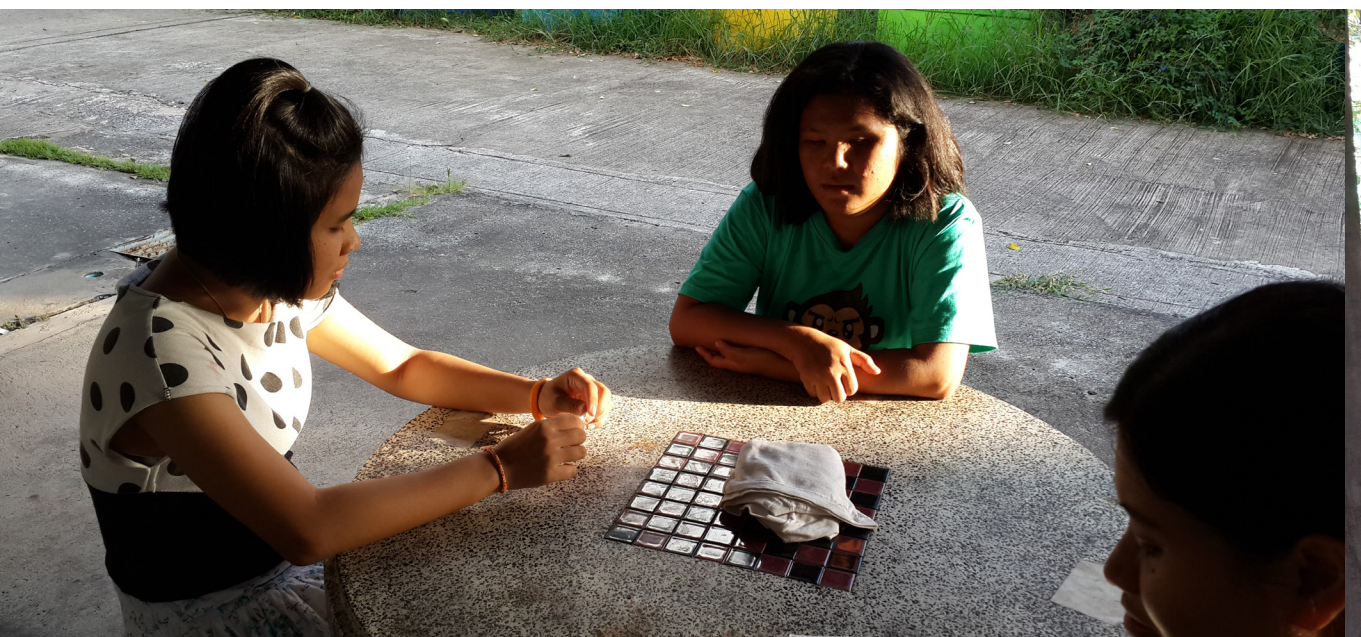
การเดินทางเพื่อเรียนรู้.. “O&M หลักสูตรเปลี่ยนชีวิต”

การเดินทางแห่งการเรียนรู้ได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง โดยเกิดขึ้นจากการที่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมประเมินโครงการพัฒนาระบบฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการเห็นด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training) ในชุมชน จะขอเรียกสั้นๆ ง่ายๆ ว่าโครงการ O&M ครั้งนี้เป็นการเป็นการเดินทางเพื่อประเมินการทำงานของมูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อคนตาบอดในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นองค์กรคนตาบอดที่แสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการ O&M กับสำนักงานหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือที่เราคุ้นหูกับชื่อย่อว่า สปสช. ขอทำความเข้าใจกลับไปนิดหนึ่งว่า ก่อนหน้านั้น ความร่วมมือในการทำงานโครงการ O&M นี้ พบว่าเครือข่ายร่วมจัดบริการ O&M มีศูนย์บริการที่เป็นความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลและองค์กรคนตาบอดเพียงไม่กี่แห่ง ครูฝึกก็มีอยู่ไม่มาก เมื่อมาเปรียบเทียบกับจำนวนคนตาบอดที่มีจริง ทั้งที่เรา รู้จำนวนสถิติจากการจดทะเบียนคนพิการ และจำนวนที่เราเองก็ไม่ว่าจะมีอยู่ในชุมชนอีกเท่าไร ที่ไม่ได้จดทะเบียนฯ หรือรวมไปถึงเกิดใหม่รายวันอีกเท่าไรที่เป็นเด็กตาบอดแต่กำเนิด นั่นก็เป็นความเสี่ยงที่ค่อนข้างสูง ในใจเราได้เหมือนกันว่า ศูนย์บริการมีเท่านี้ ครูฝึกก็มีอยู่น้อยนิด จะไปพอเพียงพอที่จะทำให้คนตาบอดทุกคนได้รับการฝึก O&M อีกส่วนก็เลยเป็นที่มาว่า ทำไมถึงได้เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน หรือ หน่วยงาน NGO เฉากเช่นมูลนิธิธรรมาภิบาลฯ ที่ทำงานกับคนตาบอดมาเกือบ 30 ปี เข้ามาเป็นหน่วยร่วมจัดบริการ ซึ่ง ณ จุดนี้ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน หากใครมีกำลังทำงานเพื่อสังคม คงต้องมาร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการขยายการเข้าถึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดี และเราคงไม่ขอกล่าวแล้วว่า หลักสูตร O&M เรียนอะไรบ้าง หรือตัวอย่างอะไรบ้าง ข้อมูลตัวนี้ ค้นหาได้ง่ายเพียงนิ้วมือคลิก แต่สิ่งที่อยากจะถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้รู้และเข้าใจ คือ เสียงของคนตาบอดที่ทำให้เราได้เกิดการเรียนรู้และเติบโตขึ้นอีกจากการเดินทางลงพื้นที่ประเมินในช่วง 2 เดือนเต็มๆ ที่ผ่านมา ทำให้เราได้เรียนรู้ว่าหลักสูตรคนตาบอดที่ได้รับการฝึก O&M ทำไมเราถึงกล้าที่จะเรียกว่า “O&M หลักสูตรเปลี่ยนชีวิต”

เมื่อไหร่ก็ตามที่เราเรียกขานการทำงานของเราว่าเป็นการเรียนรู้ เราจะรู้สึกได้ทันทีว่า สิ่งนั้นช่างน่าสนใจเสียยิ่งกระไร น่าสนุก น่าค้นหา ถ้าอย่างนั้น เรามาเริ่มต้นเดินทางการเรียนรู้ครั้งนี้กับประสบการณ์ที่ได้สัมผัสกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ภายใต้โลกที่มีดมืด ไม่มีแสงสว่างใดๆ ส่องทางให้ได้เห็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่รายล้อมรอบกาย แต่..อธิบายตรงนี้ก็อาจยากเกินที่จะเขียนออกมาให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน หรือบางคนอาจนึกไม่ออก ก่อนที่จะเริ่มเรียนรู้ผ่านตัวอักษรนี้ อยากให้ผู้อ่านได้ลองสัมผัสประสบการณ์ตรงเรียนรู้ด้วยตัวเองในขั้นแรกเสียก่อน ก่อนที่เราจะเริ่มเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ดีกว่า บางที อาจจะทำให้ผู้ท่านหลายคนเข้าใจถึงคำพูดที่คนตาบอดแต่ละคนได้ถ่ายทอดให้เราฟัง และอีกมุมหนึ่ง อาจเปลี่ยนวิธีคิดที่มีกับคนตาบอดก็เป็นได้ มาเริ่มต้นกันง่ายๆ คือ *อยากให้คุณลองหาที่ค้นหนังสือมาค้นหน้าที่กำลังอ่านค้างไว้ วางหนังสือเล่มนี้และค่อยๆ ปิดเปลือกตาลงช้าๆ ลึกครู่หนึ่ง แนนอนว่าท่านจะจำได้ว่าสิ่งใดอยู่ตรงไหน นี่จะเห็นได้ว่ามาจากความรู้ในความจริงจำเดิมที่ท่านมีลองขยับตัวเล็กน้อย ค่อยๆ ลุกขึ้นและออกเดินไปให้ทั่วห้องที่ท่านกำลังอยู่ในขณะนี้ มีสิ่งใดเกิดขึ้นภายในใจของท่านบ้าง รวบรวมความกล้าอีกนิด ขยับตัวเองสู่พื้นที่ภายนอก เชื่อไหมว่ามีหลายคนแอบลืมนิด (มาจากประสบการณ์ผู้เขียนเองเลย แอบลืมนิดอยู่บ่อยครั้ง) ลองนึกในใจดูสิว่า เรากำลังจะเดินไปหาใครซักคนที่อยู่ใกล้ๆ เรา หรือหากอยู่คนเดียวก็ลองเดินไปหยิบสิ่งของสักชิ้น หรือทำสิ่งใดสักอย่าง แล้วค่อยๆ กลับมานั่งที่เดิม ลองเอื้อมมือไปหยิบหนังสือเล่มเดิม เปิดหน้าที่ค้างไว้ แล้วนำมาวางไว้บนตัก หลังจากนั้นค่อยๆ ปิดเปลือกตาลงช้าๆ ลืมตาขึ้น แล้วใช้เวลาสักนิด คิดทบทวนใคร่ครวญกับตัวเองว่าเมื่อสักครู่ที่ผ่านมา เกิดอะไรขึ้นกับเราทั้งภายนอกคือร่างกาย และภายในคือจิตใจ เป็นอย่างไรกันบ้าง? ไม่ต้องตอบมาที่ผู้เขียนนะ! ตอบตัวเองดีที่สุด..*

เอาล่ะ!! เรากลับมาเข้าเรื่องของเรากันดีกว่ากับ **“O&M หลักสูตรเปลี่ยนชีวิต”** ทีมประเมินของเรามีกันอยู่ 4 ชีวิต การเดินทางในแต่ละครั้งก็ไป 2 คน บ้าง 3 คนบ้าง แต่สิ่งสำคัญคือเราต้องเตรียมความพร้อมพิตร่างกายกับช่วง 2 เดือนนี้ไม่ให้เจ็บให้ป่วย คิดในใจว่า สนุกล่ะ.. ไม่ต้องนั่งทำงานอยู่กับโต๊ะสี่เหลี่ยมในห้องที่ office โดยส่วนตัวแล้วการได้มีโอกาสเดินทางลงพื้นที่สนุกมากกว่าการนั่งทำงานอยู่หน้าคอมพิวเตอร์ในห้องสี่เหลี่ยมเป็นไหนๆ ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกันไหม แถมได้ไปหลายจังหวัดอีกด้วย แต่คงหยิบยกประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้รับมาเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งขอเริ่มต้นกันที่ จ.ขอนแก่น ในฐานะทีมประเมินก็ได้ฟังการรายงานต่างๆ จากบรรดาทีมคุณครูผู้ฝึกสอน รายงานเนื้อหาการดำเนินการเป็นอย่างไรบ้างนั้น ต้องขยับไปอ่านในส่วนงานวิชาการ แต่วันนี้เรามีโอกาสได้พบกับน้องตาบอด 2 คน เด็กผู้หญิงหน้าตาน่ารัก ชื่อน้องอ้อม และน้องกิมหงษ์ ที่ถึงเดินกึ่งวิ่งลงมาจากบันไดชั้น 3 อย่างคล่องแคล่วเข้ามาหาพร้อมกับรอยยิ้มที่สดใส ที่สำคัญคุยเก่งซะด้วย เราไม่ปล่อยให้โอกาสให้หลุดมือ ปรีเข้าไปทักทายพูดคุยกันในบรรยากาศสบายๆ กับเวลาเย็นๆ หลังเลิกเรียน

น้องๆ เริ่มต้นกับคำถามด้วยหน้าตาสงสัยว่าเราและทีมมาทำอะไรกัน “พี่ๆ มาทำอะไรกันคะ จะถามอะไรหนู แล้วถามยากหรือเปล่า กลัวตอบไม่ได้” พวกเราก็ค่อยๆ เริ่มอธิบายกันไปสักพักหนึ่ง หลังจากนั้นก็พูดคุยกันไปเรื่อยๆ ในหลายๆ เรื่อง (ส่วนนี้จริงๆ แล้วก็อยู่ในเรื่องของ การประเมินสมรรถนะความสามารถของน้องๆ หลังจากที่ได้เรียน O&M ไปแล้ว ว่าเป็นอย่างไรบ้าง) ถามคำถามน้องๆ สามารถตอบได้อย่างฉะฉาน มีบางช่วงบางตอนเล่ายาวเลยทีเดียว คุณสนุกและคุยเก่งซะด้วย น้องอ้อมเล่าให้พวกเราฟังถึงเรื่องที่ประทับใจในการฝึก O&M ว่าเป็นแบบไหนบ้าง “หนูฝึกหลายอย่าง เช่น ขึ้นรถสองแถวไปโรงเรียน เดินไปเพื่อซื้อของข้างนอก เดินข้ามสะพานลอยเอง ฝึกทักษะความคุ้นเคยกับสถานที่รอบโรงเรียน หนูได้ฝึกป็นเขาที่เขื่อนอุบลรัตน์ด้วย ทั้งสนุกและตื่นเต้น ได้ขึ้นบันไดเลื่อนที่สนามบิน มีขึ้นรถไฟ เดินรอบสถานี ซื้อตั๋วด้วยตัวเอง นั่งรถไฟที่ศูนย์เก่าๆ เดินข้ามทุ่งนาที่อันตราย เพราะมีสระน้ำที่ลึก คั่นนาก็ลื่น ตอนแรกก็กลัว แต่เรามีไม้เท้า ก็ช่วยเราได้มากจริงๆ และยังได้ฝึกทำกับข้าว หุงข้าว ซึ่งพอทำได้บ้าง” เรายังนั่งฟังน้องอ้อมเล่าต่อไปอีกว่า “หนูคิดว่าโครงการนี้มีประโยชน์มากเพราะทำให้หนูช่วยเหลือตัวเองได้ ถ้าจบจากที่นี่แล้วข้ามมหาวิทยาลัยก็ไม่มีใครหุงหาอาหารให้ ต้องทำทุกอย่างด้วยตัวเอง เราก็จะทำได้ ไม่ต้องเป็นภาระใคร” ส่วนกิมหงษ์เริ่มพูดกับพวกเราต่อ “หนูเองก็ได้ออกไปข้างนอก ได้ทำอาหาร ได้เดินตามผู้นำ ฝึกเดินทาง ขึ้นรถไฟไปเที่ยวห้าง ขึ้นรถประจำทาง ไปโรงเรียนด้วยตัวเอง และก็อยากฝึกทำอาหาร งดหน้าจะให้ทำสวนครัว และรอให้มันงอกแล้วมาทำกับข้าวกินกัน” จบบทสนทนา เราล่ำลាក់กัน และอวยพรน้องๆ ให้ประสบความสำเร็จในเรื่องเรียนต่อตามที่หวังไว้ น้องๆ 2 คนก็หิบบໍ้เท้าเดินโซ่การไ้ใช้ไม้เท้าที่คล่องแคล่ว ไปไหนมาไหนได้อย่างใจให้พวกเราเห็น ไม่มีสะดุดหรือหกล้มเลยแม้แต่น้อย พวกเราชะอิกเดินแล้วยังสะดุดล้มกันได้บ่อยๆ คิดแล้วก็แอบขำตัวเองสงสัยต้องไปเริ่มเรียน O&M กันบ้างซะแล้ว

เช้าวันรุ่งขึ้นในขอนแก่น พวกเราทีมประเมินก็เดินทางลงพื้นที่เข้าไปในชุมชน อ.น้ำพอง เจอกับคนตาบอดชื่อว่าลุงบุญสม อยู่กับภรรยาและหลาน พวกเราลงรถตู้ แวบแรกที่ได้เห็น คือคุณลุงนั่งรออยู่ที่แคร่ไม้ไผ่หน้าบ้านด้วยหน้าตาอึดอัดแ่ยมแ่ยมใส พวกเราตรงดิ่งไปหาคุณลุงและยกมือสวัสดีส่งเสียงทักทายไป คราวนี้ คุณลุงทักทายกลับพร้อมด้วยญาติๆ ของลุงก็มานั่งล้อมวงอยู่ใกล้ๆ พวกเราเอ่ยทักทายว่าจะมาขอคุยด้วยนิดหน่อยและถามไปว่า “คุณลุงทำอะไรอยู่หรือเปล่า พวกหนู

มารบกวณใหม่คะ” ได้คำตอบว่ากำลังรับจ๊อบนวดอยู่ แต่ให้คนที่มานวดไปแอบรอหลังบ้านก่อน เพราะลุงมีคนมาหา พวกเรารีบกุ๊กกิ๊กขอให้คุณลุงรับจ๊อบนวดต่อ พร้อมๆ กับคุยไปก็ได้ ไม่ต้องหยุดงานที่กำลังทำอยู่ จะได้ไม่เสียรายได้ ฉะนั้น ภาพที่พวกเราได้เห็นในขณะที่ถูกนวดด้วยอยู่นี้ จะเป็นวิธีการนวดแบบจับเส้นที่ดูแล้วหะมัดหะแมง ดูคล่องแคล่วเป็นมืออาชีพในหมู่บ้านนี้เลยทีเดียว ลุงเล่าให้ฟังว่า ตัวลุงเองตาบอดภายหลัง โลกค่อยๆ มืดลงเรื่อยๆ จนตอนนี้บอดสนิท หลังจากที่ได้เข้ามาเรียน O&M มีหลายสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหวัง การฝึกในหลายๆ เรื่องที่คิดว่าตาบอดแล้วจะไม่สามารถทำได้ ก็กลับมาทำได้อีก โดยเฉพาะเรื่องของการหาเลี้ยงปากท้องของตัวเองและครอบครัว **“ตอนที่ได้มาเรียน O&M ก็เจอคนตาบอดคนอื่นๆ ในชุมชน หลังจากเรียนไปสักระยะหนึ่งก็เกิดการรวมกลุ่มกัน พุดคุยกันเรื่องของอาชีพที่จะหารายได้ ครูเก่ง (ครูฝึกสอนเคลสนี้) ก็เข้ามาช่วยดูในพื้นที่ว่าจะสามารถรวมตัวกันแล้วทำอะไรได้บ้าง สุดท้าย มาลงที่การเหลาไม้บั้งไก่อส่งขายตามตลาดของชุมชน เพราะในหมู่บ้านนี้ก็เดินไปไหนมาไหนเองได้ ไม่กลัวรถชนด้วย เพราะมีไม้เท้าแล้ว (หยิบโชว์ให้พวกเราดูด้วย) ไปคั่นนาเองก็ได้ ไม่มีปัญหาอะไร”** พวกเราได้ยินแล้วก็เริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากที่ก่อนหน้านี้คุณลุงค่อยๆ มีสายตาเลือนรางลงเรื่อยๆ เริ่มหมดหวัง ท้อแท้ กลับลุกขึ้นสู้และหารายได้ได้ด้วยตัวเองเหมือนเดิม ที่สำคัญยังมีอาชีพนวดที่ในแต่ละวันจะมีคนในหมู่บ้านแวะเวียนมาที่บ้านให้ลุงบุญสมนวดอย่างไม่ขาดสายเลยทีเดียว ก่อนกลับ ลุงบุญสมโชว์ step ในการใช้ไม้เท้าขึ้นลงบันไดบ้านให้พวกเราดูด้วยว่าคล่องแคล่วขนาดไหน อีกทั้งลีลาในการนวดก็ไม่แพ้หมอนวดในเมืองเลยทีเดียว จากนั้นก็ล่ำลาและกลับขึ้นรถตู้ไปด้วยใจอิ่มเอม

พวกเราอยู่ที่ขอนแก่นต่อ และออกเดินทางอีกครั้งไปที่ศูนย์ฝึกอาชีพโกนา ซึ่งนั่งรถไม่ไกลเท่าไรหรอกก็ถึงที่หมาย ซึ่งเรานัดกับพี่ทวีสุขไว้ พี่ทวีสุขคือใครนะหรือ ก็คนตาบอดอีก 1 คนที่ได้รับ การฝึก O&M จากเชียงรายและเดินทางมาที่นี้ด้วยตัวเองกับเพื่อนอีก 1 คนเพื่อมาฝึกอาชีพนวดที่ศูนย์โกนาแห่งนี้ เราได้รับข้อมูลเบื้องต้นจากครูฝึกที่พาพวกเราเดินทางมา ยิ่งทำให้เกิดความน่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวและการเดินทางของพี่เค้าจริงๆ พอได้พบพี่เค้าเราก็เริ่มแนะนำตัวเองกันก่อน

แล้วบอกให้ชัดเจนว่าจะมาทำอะไร เพราะจะได้คุยกันในบรรยากาศสบายๆ ไม่ใช่จะมาประเมินอะไรหรอกนะ แล้วหลังจากนั้นพวกเรา ก็พูดคุยกันไปยังออกสรอกรสอกชาติทีเดียว พี่วิสุขเล่าว่า “ผมอาศัยอยู่ที่เชียงราย ตอนนี้อายุ 47 ปี ตาบอดสนิทตั้งแต่อายุ 35 ปี เมื่อก่อนเคยประกอบอาชีพช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ สาเหตุการตาบอดมาจากอาการจอประสาทตาเสื่อม สองปีแรกข้างซ้าย สองปีหลังข้างขวา ผมเคยผ่าตามมาแล้วทั้ง 2 ข้าง หมอบอกว่าน้ำในตาไม่เท่ากัน ความดันขึ้น มีเส้นเลือดฝอยรอบตาดำ ทำให้ปวดหัวมาก ไปตามนัดหมออยู่สองครั้ง และไม่ได้ไปอีกเลย เพราะเคยถามว่ายาที่กินอยู่ช่วยทำให้ผมมองเห็นไหม หมอบอกว่าแค่ช่วยทุเลาเรื่องการปวด หลังจากนั้นผมก็ไม่ได้ไปตรวจสุขภาพตาอีก เคยมีคนรู้จักพาไปที่โรงพยาบาลสวนดอกแพทย์ที่เชียงใหม่บอกว่าเมืองไทยยังเปลี่ยนดวงตาไม่ได้ซึ่งหลังจากที่ตาบอดแล้ว ตอนนั้นก็อยู่ที่แม่สาย ครูเปี้ยก (ครูฝึก) เข้ามาพบและชวนไปเรียน O&M ครูบอกว่า การเรียนไม้เท้าจะช่วยฝึกทักษะในการเดิน และมีอีกหลายเรื่องที่จะช่วยให้เราทำอะไรได้ด้วยตัวเองได้”

พวกเรานั่งฟังพี่วิสุขเล่าต่อว่า “ก่อนหน้าที่จะตาบอดสนิท ผมพยายามจำกัดทาง จากที่เดินไวๆ ก็เดินช้าลง ชนนั้นชนโน้น มีคนพอช่วยเหลือบอกทางบ้าง ถ้ามีคนเห็นว่าเราจะทำอะไร เขาก็จะช่วยบอก ตอนที่ยังไม่ได้เรียน จะทำกิจกรรมอยู่แต่ในบ้าน ไม่ค่อยออกนอกบ้าน แต่พอเริ่มได้เรียนรู้ หลายอย่างเปลี่ยนแปลงขึ้นไปในทางที่ดี ครูจะสอนวิธีการป้องกัน เวลาเก็บของต้องทำยังไง รู้จักการใช้ไม้เท้า การใช้ไม้เท้าเดินยังไง ขึ้นลงบันได เวลาคนพาเดินต้องจับตรงไหน รวมถึงเรื่องในชีวิตประจำวัน เช่น

การเทน้ำใส่แก้ว น้ำร้อนน้ำเย็น การหันผัก เอายาสิฟนใส่แปรงสีฟัน พับผ้ารีดผ้า เตรียมอาหาร หั่นผัก หั่นแตง รวมถึง ครุยังพาไปวัดถ้าเสาทิน ไปสามเหลี่ยมทองคำ เราเคยไปเที่ยวมาก่อน ถึงจะมองไม่เห็น แต่ก็รู้ว่ามันก็เปลี่ยนไปเยอะ เพราะสืบทกว่าปีแล้ว” เรานั่งฟังด้วยใจจดจ่อ เพราะว่าพี่ทีวีสุขเล่าด้วยความสนุกสนานในที มีเสียงหัวเราะให้ได้ยินเรื่อยๆ แอบสังเกตได้ว่าพี่เคাঁมีความสุขมากที่ได้เรียน O&M เราเลยลองยิงคำถามให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนขึ้นว่าเมื่อก่อนเป็นอย่างไรบ้าง สมัยที่ยังไม่ได้เรียน ก็ได้คำตอบว่า “เมื่อก่อนตอนที่ยังไม่ได้เรียน มันก็หงุดหงิด ทำอะไรก็ไม่ได้ ชนนั้นชนนี้ โมโหตัวเอง ตอนหลังพยายามปรับตัวเองให้ใจเย็นลง จากนั้นพยายามฝึกการเดิน แรกๆ จะใช้ไม้ไผ่เป็นไม้เท้า พี่ชายทำให้ เราก็เคาะเอง ตรงไหนต่ำสูง ตามความรู้สึกที่มี พอเริ่มเรียนใช้ไม้เท้า ก็ดีขึ้นทันที เราก็คิดว่าเราล้าที่จะเดินตรงนั้นตรงนี้ ไปไหนมาไหนได้คล่องขึ้นมา ป้องกันตัวเองจากการเดินเตะ นู่นนี่ได้มาก กล้าเดินไปซื้อของใกล้ๆ เรายังพอจำได้ว่าทิศทางมันอยู่ตรงไหน หรืออย่างสีเป็นยังไง ต่างจากคนที่ตาบอดแต่กำเนิด”

“สิ่งที่ได้ใช้มากที่สุดคือเรื่องเรียนไม้เท้า เพราะต้องใช้ทุกวันเดินไปไหนมาไหน ถ้าไม่มีไม้เท้าเหมือนเราเดินอยู่กลางถนน ไม่รู้จะไปไหน ปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วม ผมว่าไม่มีนะ ครอบครัวสนับสนุนให้เราได้พึ่งพาตัวเองไม่มีปัญหาเรื่องเวลา เพียงแค่ขอให้ได้รับความรู้ประสบการณ์ ถ้าเราไปสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย รู้สึกว่าแปลกก็ต้องจดจำ เช่นธนาคาร ครั้งแรกก็ต้องมีพี่พาไป แต่ต่อไปก็ไปเองได้ หรือเรื่องการฝึกทำอาหารยังไม่ได้เริ่มลงมือทำ แต่ถ้าแค่ต้มไข่ ชงกาแฟ อันนี้ทำได้โดยวิธีการใช้กระทะ ไฟฟ้าแล้วตั้งเวลา อื่นๆ ก็ทำเองได้หมด ซักเสื้อผ้า กวาดบ้านถูบ้าน ไปซื้อของ” พี่ทีวีสุขเล่าอย่างต่อเนื่อง

พวกเขายังคงสนใจในเรื่องราวที่พี่ทีวีสุขถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่อง ใช้เวลาขลุกอยู่ที่นี่นานพอสมควร เพราะเห็นว่ามีหลายเรื่องราวที่น่าสนใจ แถมตัวพี่ทีวีสุขเองก็สนุกสนานกับการเล่าเรื่อง เรียกว่า เล่าแบบน้ำไหลไฟดับเลยทีเดียว เรารู้และเข้าใจว่ามีเรื่องราวเยอะมากมายที่พี่ทีวีสุขพบเจอผ่านประสบการณ์ชีวิตที่พลิกผัน จากคนมองเห็นและทำทุกอย่างด้วยตัวเอง เคยเปิดร้านซ่อมรถ มีรายได้ทุกอย่างค่อยๆ หายไปจากชีวิตจนประสบกับภาวะที่เรียกว่าต้องพึ่งพิงคนอื่น ซึ่งพี่เคাঁก็บอกว่าหงุดหงิดและโมโหอยู่หลายครั้ง แต่ก็นั่นแหละ พวกเราได้เห็นความเปลี่ยนแปลงอีกครั้งกับหลักสูตร O&M ที่พี่ทีวีสุขตัดสินใจเรียนรู้ จนกระทั่งวันนี้ พี่ทีวีสุขกล้าที่จะขึ้นรถโดยสารประจำทางจากเชียงรายมาขอนแก่น กับเพื่อนอีก 1 คน ซึ่งเพื่อนคนที่มาด้วยก็ไม่ใช่ใครที่ไหน หากแต่เป็นเพื่อนตาบอดที่เรียน O&M ด้วยกันที่เชียงรายนั่นเอง ยิ่งได้ฟังยิ่งได้เรียนรู้จากพี่ทีวีสุขที่กล้าตัดสินใจมา แถมพี่ทีวีสุขยังแอบบอกพวกเราด้วยน้ำเสียงภูมิใจด้วยว่าใช้บัตรคนพิการเลยเสียค่ารถแค่ 2 ใน 3 ของราคาทั้งหมด และมีคนมาให้ความช่วยเหลืออย่างดี บอกทางเราตลอด พวกเราเลยแอบถามต่อว่ารู้สึกอย่างไรบ้าง ระหว่างการเดินทาง ซึ่งพี่เคাঁบอกว่าเป็นการเดินทางครั้งแรก ตื่นเต้นมาก นอนไม่หลับมาตลอดทาง ตั้งแต่เชียงรายถึงขอนแก่น คอยฟังเสียงว่าถึงไหนแล้ว เราก็แอบยิ้มและกล่าวชื่นชมพี่เคাঁในการตัดสินใจกล้าเดินทางออกมาจากสถานที่เดิมๆ ด้วยไม้เท้าคู่กาย 1 อัน แล้วแรงจูงใจที่ทำให้พี่เคাঁตัดสินใจที่จะออกเดินทางมาขอนแก่นครั้งนี้ก็คือการฝึกทักษะด้านอาชีพ ซึ่งพี่เคাঁบอกว่า คุณเล่าให้ฟังว่ามีการฝึกอาชีพที่ศูนย์ไหนๆ แห่งนี้ มีเรียนเบรลล์ เรียนคอมพิวเตอร์ เรียนนวด ก็เลยตัดสินใจมากัน เราได้ยินแล้ว

นิกร้องโอ้โฮ! ในใจดังๆ ว่า พอเรียนรู้ในการใช้ชีวิตได้แล้ว ก็ต้องเอาวิชาที่ได้ร่ำเรียนมาเพิ่มทักษะให้เกิดการสร้างรายได้ต่อไป นี่แหละหลักสูตรเปลี่ยนชีวิตจริงๆ

จากที่ได้นั่งคุยกับพี่ทวิสุขพักใหญ่ ครูเปี้ยก (ครูฝึก) ได้เพิ่มเติมข้อมูลให้กับพวกเราว่า “เรามีโครงการที่จะทำเรื่องผู้ประกอบการ ในการเปิดร้านนวดที่แม่สาย ฉะนั้นที่เค้ามาเรียนที่ไถ่เนา เค้าก็จะได้ไปประกอบวิชาชีพในเรื่องนวดกลับไป รวมถึงเรื่องของร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ ตอนนี้เราพยายามช่วยฟื้นฟูทักษะความรู้ที่เค้าเคยทำอยู่แล้ว ให้กลับมาทำได้อีกครั้ง ซึ่งคิดว่าจะได้เป็นตัวอย่างให้กับคนตาบอดคนอื่น ๆ ด้วย ซึ่งเมื่อก่อนเค้าเคยซ่อมมอเตอร์ไซด์บิ๊กไบค์ได้ หากช่วยกันฟื้นฟู ก็น่าจะทำได้ในส่วนที่ไม่ยากและไม่ซับซ้อนเกินไป”

หลังจบบทสนทนาในห้องประชุมสี่เหลี่ยมเล็กๆ พวกเราพร้อมใจกันที่จะไปเยี่ยมชมศูนย์ฝึกอาชีพไถ่เนาแห่งนี้ โดยมีพี่ทวิสุขเป็นไกด์นำทางพวกเราเดินดูว่าที่นี่มีการประกอบอาชีพอะไรบ้าง พี่ทวิสุขยิ้มแย้มแจ่มใสและเดินนางลงบันไดไปตามจุดต่างๆ และอธิบายด้วยว่าอะไรอยู่ตรงไหนพร้อมทั้งเสียงหัวเราะที่เดินไปด้วยตัวเองอย่างอารมณ์ดี เราเดินตามพี่ทวิสุขพร้อมกับถ่ายรูปไปเรื่อยๆ นอกจากที่เรารู้ว่าที่นี่มีการฝึกเรียนเรื่องนวดแล้ว จากที่ได้มองไปรอบๆ ที่ศูนย์ไถ่เนาแห่งนี้ มีทั้งการเพาะพันธุ์กล้วยเลี้ยงเปิดเลี้ยงไก่เลี้ยงห่าน รวมถึงเลี้ยงหมู (ขอบอกว่าหมูที่นี่ตัวใหญ่มาก ตัวสีดำหมื่นเขียวโง้งเลย ครูที่นี่เค้าบอกว่าเป็นหมูป่า) รวมถึงที่นี่ก็มีการปลูกผักผลไม้ด้วย พวกเราใช้เวลาที่นี่กันพอสมควรทีเดียว แต่สิ่งที่ได้รับคุ้มค่ามากมาด้วยเวลาที่ใช่ไป เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิตคนคนหนึ่งที่เคยสูญเสียการมองเห็น แต่ก็สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อีกครั้ง พวกเราขึ้นรถตู้และเดินทางกลับ กทม. ด้วยหัวใจที่เป้งบาน

ผ่านไปอีกไม่กี่วันพวกเราลงพื้นที่กันต่ออีกที่จังหวัดนครนายก คราวนี้ไปกัน 3 คน เดินทางไปกันที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพคนตาบอดพิการซ้ำซ้อนคนยาก ซึ่งมีสถานะเทียบเท่าโรงเรียนฝึกอาชีพทั่วไปที่เราอาจจะคุ้นเคยกัน แต่ที่นี่จะเป็นการฝึกอาชีพเพื่อการบำบัด ลงจากรถดูได้เท่านั้นก็เดินเยี่ยมชมบรรยากาศในโรงเรียนแห่งนี้กันก่อน แล้วก็พูดคุยกับครูสมพงษ์ ครูฝึกที่รับผิดชอบดูแลเด็กๆ ทุกคนที่นี่ โดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามารับการฝึก O&M ความท้าทายพวกเรามาทีมประเมินก็อยู่ตรงที่ว่า คนตาบอดที่นี้นอกจากจะพิการทางการมองเห็นแล้ว ยังมีความพิการบางประเภทอยู่ในคนๆ เดียวกัน ที่เห็นเยอะๆ ก็คือด้านสติปัญญา ถึงเรียกชื่อว่าเป็นคนตาบอดพิการซ้ำซ้อน แวบแรกก็เห็นน้องๆ (บางคนก็ดูแล้วน่าจะอายุเยอะกว่าเราอีกนะ) ประทับใจทีเดียว นั่งรอกัน 14 คนในห้องพร้อมเพรียง ทักทายกันอย่างเป็นกิจจะลักษณะ และนั่งฟังพวกเราอยู่นิ่งๆ โดยข้างกายมีไม้เท้าอยู่แนบชิดตัวกันทุกคน สำหรับที่นี่ ภาพรวมที่เราเห็นต้องบอกก่อนว่าชื่นชมครูผู้ฝึกทุกคน (ที่นี่มี 3 คน) ที่เข้าใจ และสามารถทำให้น้องๆ แต่ละคนสามารถเดินไปไหนมาไหนได้ด้วยตัวเอง

ในการพูดคุยกับคนตาบอดที่นี่ ต้องบอกความท้าทายพวกเราก็คือการสื่อสารกับคนตาบอด น้องบางคนไม่สามารถแปลงเสียงออกมาเป็นคำพูดได้ หรือบางคนอาจไม่เข้าใจในสิ่งที่พวกเราถาม เราจึงต้องอาศัยครูคอยช่วยเหลือในการถามและตอบให้เรา แต่บางคนที่เราคุยด้วยก็ตอบได้นะ เข้าใจ ก็สนุกไปอีกแบบ ได้เรียนรู้ในการฝึกแบบบนพื้นที่มาแล้ว คราวนี้เรามาดูการฝึกในแบบโรงเรียนที่มีนักเรียนอยู่ในโรงเรียนกันบ้าง ว่าฝึกที่นี่เค้าทำอย่างไร ส่วนใหญ่ เราจะได้นิยามจากเล่าเรื่องจากครูเสียส่วนมาก และลงไปดูตามห้องเรียนจริง ยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ครูพงษ์เล่าว่า *“คนตาบอดบางคนที่นี่จะมีพฤติกรรมที่ชอบทำอะไรซ้ำๆ เราจึงต้องเรียนรู้จากพฤติกรรมเค้าและให้เค้าฝึกอะไรก็ได้ที่ทำซ้ำๆ แต่เกิดประโยชน์และสามารถบำบัดเค้าได้ อย่างเช่น การร้อยลูกปัด รวมถึงการทำผ้ามัดย้อม หรือบางคนชอบใช้เสียง เราก็จะมีชมรมดนตรีให้เค้าได้เรียนรู้ไปด้วย”* พวกเราก็ได้มีโอกาสเดินไปเยี่ยมชมในแต่ละห้องเรียน เก็บภาพการฝึกอาชีพเพื่อบำบัด และยังซื้อของทีนี่น้องๆ ตาบอดที่นี่ทำเองติดไม้ติดมือกลับมาด้วย

หากมาดูในเรื่องของการฝึก O&M ครูฝึกเล่าต่อให้เราฟังว่า มีความพยายามที่จะฝึกให้คนตาบอดที่สามารถดูแลตัวเองได้ ไปไหนมาได้คล่องแคล่วแล้ว ช่วยเหลือดูแลน้องๆ ตาบอดที่ยังเล็กหรือยังช่วยเหลือตัวเองได้ยาก หากเราจะเข้าใจง่ายๆ คือฝึกให้เป็นพี่เลี้ยงนั่นเอง ซึ่งเราคิดว่าดีนะ นอกจากได้ฝึกไปในตัวแล้วยังได้ช่วยแบ่งเบาภาระครูและก็มีสตางค์ค่าขนมเพิ่มบ้างด้วย ซึ่งนอกจากที่พวกเราพูดคุยกับน้องๆ ตาบอดแล้ว น้องๆ แต่ละคนยังเดินให้เราดูในบริเวณโรงเรียน เดินนำเราไปห้องต่างๆ สาธิตการทำอาชีพบางอย่างให้ดูด้วยรอยยิ้ม สิ่งที่เราเห็นคือ พวกเค้าดีใจกันมากที่พวกเรามาหาเค้า มาพูดคุยกับเค้า แถมที่สำคัญ สิ่งทีนี่น้องๆ ตาบอดทุกคนทีนี้จะชอบมาเป็นพิเศษ

คือ การได้ออกไปซื้อของชำที่หน้าปากซอยของโรงเรียน ไหนๆ เราก็มาถึงที่นี่แล้ว หากไม่ได้เห็น คนนอนไม่หลับแน่ว่าออกไปกันยังงัย ซื้อของกันยังงัย ฉะนั้น ครูเลยจัดให้ พาทุกคนเดินลัดเลาะ ไปตามริมถนน พวกเราเดินตามอยู่ใกล้บ้าง ไกลบ้าง แอบสังเกตพฤติกรรมของแต่ละคน บางคน เดินกันเป็นคู่ คุยกันไปสนุกสนาน บางคนตั้งอกตั้งใจเดิน เคาะไม้ซ้ายขวา ซ้ายขวาไปเรื่อยๆ บางคน ก็ตั้งหน้าตั้งตารีบเดินเพื่อจะให้ไปถึงร้านค้าโดยเร็ว เดินจ้ำๆ กันทีเดียว บางคนก็ส่งเสียงเรียกเพื่อน บอกทางเป็นนัยยะว่าตรงมานะ ฉันทเดินอยู่ตรงนี้..

ระหว่างทางที่เดินนั้น แน่นอนว่าเส้นทางเป็นถนน ริม 2 ผังเป็นทุ่งนาสลักับบ้านเรือนผู้คน ซึ่งคนในชุมชนเหล่านี้ เห็นภาพแบบนี้กันจนเคยชินแล้ว บางคนก็เดินออกมานั่งรับลมและก็ยิ้มให้ พวกเราด้วย หรือบางคนก็ส่งเสียงออกมาทักทายถามไถ่อย่างน่ารักว่า “จะไปไหนกันอีก” “จะไปซื้ออะไรกัน” เด็กๆ ตอบเสียงดังฉะฉาน “ไปซื้อขนมร้านค้าข้างหน้า” “ครูพามาเที่ยว” นี่เป็นบทสนทนา ที่เราได้ยินตามรายทางที่เดินไปร้านค้า ซึ่งระยะทางก็ไม่ได้ไกลมาก แต่ก็ไม่ได้ใกล้เสียทีเดียว เล่นให้พวกเรา ทิมงานถึงกับเหงื่อตกได้อยู่เหมือนกัน ซึ่งเป็นภาพที่น่าประทับใจ เราเองก็เก็บภาพประทับใจไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงร้านค้า เด็กๆ ตาบอดทักทายอย่างเป็นกันเองกับแม่ค้า เดินไปหยิบขนม น้ำดื่ม โดยเฉพาะ น้ำอัดลมสีเขียวยๆ แดงๆ ชอบกันเสียจริงๆ และจ่ายเงินกันอย่างคล่องแคล่ว (ต้องบอกว่าเรื่องเงิน นี่เป๊ะจริงๆ) หลังจากอ้อมรอยสดชื่นกับน้ำหวานของโปรดกันแล้ว เด็กๆ เตรียมตัวเดินกลับโรงเรียน แต่ความน่าประทับใจไม่หมดเพียงเท่านี้ ก่อนกลับชาวบ้านแถวนั้นที่เห็นเด็กๆ เดินแถวกันออกมา ก็กวักมือพร้อมส่งเสียงเรียกให้มาเอาขนมของฝากกลับไปโรงเรียนด้วย นี่ก็ทำให้เราเห็นถึงความเอื้ออาทร ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พวกเราเองไม่ได้เดินกลับไปส่งน้องๆ ที่โรงเรียนหรอกนะ ขออนุญาตลาครู และเด็กๆ กันตรงร้านค้านี้เลย แหม.. เล่นเดินจนเหงื่อตก กลับไปไม่ไหวละ แอบขำตัวเองกันในใจว่า สู้เด็กๆ ก็ไม่ได้ มองตามย้อนกลับไปดู เห็นน้องๆ เดินกันด้วยความสนุกสนานรื่นเริง ที่สำคัญ เดินได้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพิงใครอีกด้วย นี่ละนะที่บอกว่าการเรียน O&M เป็นหลักสูตรเปลี่ยน ชีวิตได้จริงๆ

สิ่งที่ได้เห็นเป็นรูปธรรมจากเรื่องราวเหล่านี้ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า ถึงแม้สายตาจะมองไม่เห็น โลกภายนอก สิ่งรอบข้าง แต่ถ้าเรารวบรวมความกล้า ลูกที่จะออกมาเปิดใจยอมรับกับการเรียนรู้ใหม่ๆ ใช้อุปกรณ์ที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด อุปสรรคที่เรามองไม่เห็นก็จะไม่ใช่อุปสรรคอีกต่อไป พวกเราก็ต้องขอชื่นชมไปถึงคนทำงานที่อุทิศตนในการฝึกในการสอนหลักสูตร O&M นี้ด้วย ที่ทุ่มเทแรงกายแรงใจ เพื่อให้คนตาบอดทุกคนสามารถลุกขึ้นมาใช้ชีวิตได้ดังเช่นคนทั่วไป

ยังมีความประทับใจอีกหลายๆ ที่ที่เราได้ไปเห็น นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการลงพื้นที่ เพื่อเรียนรู้และเติบโตไปพร้อมๆ กันภายใต้ใจของเราเอง สิ่งที่เราได้เห็น สิ่งที่เราได้ฟังและเรียนรู้ จากเรื่องราวเหล่านั้น เป็นประสบการณ์มีค่าที่หาไม่ได้จากบทเรียนในห้องเรียน หรือตามตำราทั่วไป แต่นี้เป็นบทเรียนจากชีวิตจริงให้ได้เรียนรู้จริง เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง พวกเราในทีมประเมิน ยังเคยมานั่งคุยกันอยู่บ่อยครั้งในเรื่องความประทับใจของแต่ละคนที่ก่อนฝึกและหลังฝึก O&M ของแต่ละคนตาบอดมีอะไรให้เราได้เห็นบ้าง และแน่นอนที่พวกเราไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้หมด แต่บอกได้เพียงแค่ว่า เรื่องราวของคนตาบอดที่เราได้เห็น ที่เราได้ยินมานี้ จะมาสร้างพลังแรงใจ ให้เราได้ลุกขึ้นอีกครั้ง หรือเมื่อไหร่ก็ตามที่เกิดอะไรขึ้นกับชีวิตจนทำให้เราสิ้นหวัง สิ้นกลอนและ ไม่มั่นคงกับการเดินทางต่อแล้ว เรื่องราวของพวกเขาเค้าก็จะทำให้เรารู้ว่า ไม่ได้มีอะไรสิ้นหวังไปทุกอย่าง เรายังลุกขึ้นและสู้ได้อีก ไม่ใช่แค่ครั้งเดียว แต่เราสามารถลุกขึ้นได้อีกหลายๆ ครั้ง

พญ. วัชรารัตน์ ไร่ไพบุลย์ หัวหน้าทีมประเมิน
แพรวา เอี่ยมน้อย, วรณพร บุญเรือง ทีมประเมิน
อัปสร จินดาพงษ์ ทีมประเมินผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราว

ภาคผนวก

❖ ภาคผนวก ก

ข้อมูลทั่วไปของมูลนิธิคริสตชนิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
(The Christian Foundation for the Blind in Thailand Under the Royal Patronage
of H.M. the King : CFBT)

➤ วิสัยทัศน์

สนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือผู้พิการทางสายตาทุกประเภท ทุกเพศ ทุกวัน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา ให้สามารถช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสุข สังคมให้การยอมรับ ผู้มีส่วนร่วมในทุกด้านภาคภูมิใจ เป็นองค์กรที่ชัดเจนและโปร่งใส มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

➤ วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริมการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพแก่ผู้พิการทางสายตาโดยไม่จำกัดเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา
- 2) เพื่ออบรมจริยธรรมอันดีงามแก่ผู้พิการทางสายตา
- 3) เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนตาบอด มีโอกาสเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติในระบบโรงเรียน
- 4) จัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษา ผลิตตำราเบรลล์และตำราเทป เพื่อใช้ในการศึกษาคนตาบอด
- 5) เพื่อร่วมกับองค์กรอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
- 6) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

➤ ภารกิจของมูลนิธิ

1) เตรียมความพร้อมให้เด็กเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน และพร้อมที่เข้าสู่การศึกษาในระบบ เด็กตาบอดจะได้รับการสอนในเรื่องการพึ่งตนเอง ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง เช่น การกิน อยู่ หลับ นอน การใช้ห้องน้ำ การซักเสื้อผ้า การเก็บเครื่องของใช้ส่วนตัว การอยู่ร่วมกันกับเพื่อนๆ การเดินทางไปไหนมาไหนด้วยตนเอง (ใช้ไม้เท้าขาว) รวมทั้งการเตรียมความรู้พื้นฐานและความรู้ที่จำเป็นต่างๆ เพื่อการศึกษาในระบบ เช่น ความรู้พื้นฐานทางด้านวิชาการต่างๆ การอ่านและเขียน อักษรเบรลล์ การพิมพ์ดีดไทย - อังกฤษ การใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2) ส่งเสริมให้เด็กตาบอดเข้าสู่สังคมชีวิตที่เป็นจริงตั้งแต่เริ่มการศึกษา โดยการส่งเด็กเข้าเรียน เมื่อเด็กตาบอดผ่านการประเมินความรู้ความสามารถในการเตรียมความพร้อมแล้ว เด็กจะได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้เรียนร่วมกับเด็กปกติในระบบโรงเรียนของเด็กปกติ เด็กจะได้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาของเด็กโดยทั่วไป ตามชั้นเรียนของตน มูลนิธิฯ เป็นผู้ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายทั้งหมด

3) ให้งานการศึกษาแก่นักศึกษาตาบอดระดับอุดมศึกษา

เมื่อเด็กตาบอดเรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว มูลนิธิจะดำเนินการสอนเสริมในวิชาต่างๆ เพื่อเตรียมสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย และเมื่อเด็กได้รับการคัดเลือกให้เรียนต่อในมหาวิทยาลัยแล้ว มูลนิธิ จะให้งานการศึกษาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายระหว่างการศึกษาล่าเรียน รวมทั้งจัดให้มีศูนย์บริการทางการศึกษาแก่นักเรียนเหล่านั้นในมหาวิทยาลัยที่เขา กำลังศึกษาอยู่

4) การให้บริการสื่อการเรียน - การสอน เพื่อครู และนักเรียนจะได้สอนและเรียนอย่างมีคุณภาพ

สื่อการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาตาบอด ไม่สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ซึ่งมีราคาแพง มูลนิธิ จึงได้จัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาคคนตาบอดขึ้น เพื่อผลิตสื่อการเรียนการสอน ให้ความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการศึกษาคคนตาบอด เพื่อให้การซ่อมบำรุงเครื่องมือเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวกับคนตาบอด

5) การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนตาบอดที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้

มีนักเรียนหลายคนที่ไม่สามารถเรียนต่อในสายสามัญได้และยังมีคนตาบอดอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่อยู่ในวัยเรียน เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถเลี้ยงตนเองได้ มูลนิธิจึงได้ก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และช่วยเหลือให้คนตาบอดสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการอบรมให้มีความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวันด้วยตนเองได้ สามารถเคลื่อนไหวด้วยตนเองได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ เช่น อาชีพเกษตรกรรม นวดแผนไทย ตลอดจนอาชีพอื่นๆ ที่คนตาบอดสนใจ

6) ดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดในชุมชน

ยังมีคนตาบอดที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบทที่ห่างไกลไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร จึงไม่สามารถได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐหรือของเอกชนใดๆ เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง มูลนิธิจึงได้จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดโดยชุมชนขึ้น เพื่อให้การสนับสนุนช่วยเหลือ

7) ให้การดูแลเอาใจใส่เด็กตาบอดพิการซ้ำซ้อน

เด็กตาบอดอย่างเดียวก็นับว่าเป็นปัญหาในการดำรงชีวิตอย่างยิ่ง แต่มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่พิการทางสายตาแล้วยังพิการอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น ตาบอดปัญญาอ่อน ตาบอดแล้วยังหูหนวกอีก ตาบอดแล้วยังพิการทางร่างกายไม่สามารถเดินได้ เป็นต้น คนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่สังคมหรือแม้แต่ครอบครัวของเขาเห็นว่า เป็นบุคคลที่ไร้คุณค่าและยังเป็นภาระของครอบครัวและสังคมด้วย แต่มูลนิธิกลับมีความเห็นว่าคนพิการขนาดไหนก็สามารถพัฒนาได้ถ้าให้โอกาสแก่เขา

8) เราเชื่อว่าเด็กตาบอดสามารถเรียนวิทยาศาสตร์ได้

สังคมทั่วไปมีความเชื่อว่า ถ้าตาไม่สามารถเห็นได้ ก็ไม่สามารถเรียนวิทยาศาสตร์ได้ แต่มูลนิธิเชื่อว่า มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาให้มีความสามารถอย่างรอบขอบเขตจำกัด ถึงแม้ว่า ตาไม่สามารถเห็นได้ แต่ประสาทสัมผัสก็เป็นเครื่องมือที่สามารถบอกให้ทราบถึงรูปร่าง และขนาดได้ ประกอบกับเทคโนโลยีสำหรับผู้พิการทางสายตาในปัจจุบันได้ก้าวหน้าทัดเทียมเทคโนโลยีด้านอื่นๆ ดังนั้นเพื่อพิสูจน์ว่าผู้พิการทางสายตาสามารถเรียนวิทยาศาสตร์ได้

➤ ติดต่อมูลนิธิธรรมิกชนฯ

1. สำนักงานใหญ่

อาคาร 2 เลขที่ 214 ม.10 ซ.ประชารักษ์ ถ.มะลิวัลย์ ต.บ้านเปิด อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000
โทร 043-334093, 043-242098

2. สำนักงานมูลนิธิ สาขาจังหวัดขอนแก่น/โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น

อาคาร 1 เลขที่ 214 หมู่ 10 ซอยประชารักษ์ ต.บ้านเปิด อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000
โทร 043-242098, 043-230499 ต่อ 10,21

3. สำนักงานมูลนิธิ สาขาจังหวัดนครราชสีมา/โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด นครราชสีมา

เลขที่ 149 หมู่ 6 ซอยวัชรปาณ ถนนมุขมนตรี ต.บ้านใหม่ อ.เมืองนครราชสีมา จ.นครราชสีมา
30000 โทร 044-213581

4. สำนักงานมูลนิธิ สาขาจังหวัดร้อยเอ็ด/โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ร้อยเอ็ด

เลขที่ 49 หมู่ 10 ซอยจันทิมาสุทิศ ถนนราชการดำเนิน ต.ดงลาน อ.เมืองร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด
45000 โทร 043-512989

5. สำนักงานมูลนิธิ สาขากทมพมหนคร/โรงเรียนบ้านเด็กกรมอินทรา (บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ซ้ำซ้อน) เลขที่ 21/13 ถนนรามอินทรา ซอยรามอินทรา 34 แยก 19 แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน

กรุงเทพมหานคร 10230 โทร 0-2510-4895, 0-2510-3625

6. สำนักงานมูลนิธิ สาขาจังหวัดลพบุรี/โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดและคนตาบอดพิการซ้ำซ้อน

ลพบุรี เลขที่ 3 หมู่ 11 บ้านดงจำปา ถนนพหลโยธิน ต.นิคมสร้างตนเอง อ.เมืองลพบุรี จ.ลพบุรี
15000 โทร 036-785306, 036-785304

7. สำนักงานมูลนิธิ สาขาจังหวัดสงขลา/โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดธรรมสภาทใหญ่

เลขที่ 76 ม.1 ซอยสาธุธรรม ถนนเพชรเกษม 41 ต.ลวนล้ง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทร 074-384455, 074-384456

8. สำนักงานมูลนิธิ สาขาจังหวัดเพชรบุรี/โรงเรียนธรรมิกวิทยา

เลขที่ 128 ต.สระพัง อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี 76140 โทร 032-561603, 081-7533389

9. สำนักงานมูลนิธิ สาขาพะอำ/โรงเรียนการศึกษาเด็กตาบอดพิการซ้ำซ้อน พะอำ

เลขที่ 719/70 ถนนเพชรเกษม ต.ชะอำ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120 โทร 032-899713

10. สำนักงานมูลนิธิ สาขานครนายก/ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพคนตาบอดพิการซ้ำซ้อน นครนายก

เลขที่ 55 ม.9 หมู่บ้านหนองแฝกกระต่าย ต.ป่าชะ อ.บ้านนา จ.นครนายก 26110 โทร 037-381552

11. สำนักงานมูลนิธิ สาขาเชียงราย

เลขที่ 100/110-111 ปากทางเข้าสถานีขนส่งแม่สาย ถนนพหลโยธิน หมู่ 5 ต.เวียงพางคำ
อ.แม่สาย จ.เชียงราย 57130 โทร 052-029862

❖ ภาคผนวก ข

มาตรฐานกลางสำหรับหน่วยบริการและองค์กรคนตาบอดในการจัดบริการ O&M

1. เป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่ผ่านการรับรองตามมาตรฐานพื้นฐานของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ และผ่านการตรวจประเมินโดยคณะทำงานวิชาการ O&M ของ สปสช.
2. มีครูฝึกทักษะ O&M ที่ผ่านการฝึกอบรมในหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน (O&M Instructor) จำนวนไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง และมีประกาศนียบัตรการรับรองจากวิทยาลัยราชสุดา หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง สำหรับครูฝึกจากองค์กรคนตาบอดที่ผ่านการอบรมในหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน (O&M Instructor) จำนวนไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง (มีหรือไม่มีประกาศนียบัตร) ต้องเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความรู้ด้านทักษะ O&M (Refresher Course) ที่จัดโดยวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล หรือสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาสำหรับคนตาบอด และมีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความรู้ด้านทักษะ O&M (Refresher Course)
3. จัดให้มีบริการหรือส่งต่อการตรวจสุขภาพตา เพื่อประเมินความสามารถในการมองเห็น กำหนดเป้าหมายหรือผลลัพธ์บริการที่คาดหวังรายบุคคล
4. การวางแผนการให้บริการเฉพาะบุคคล และให้บริการตามหลักสูตรที่กำหนด
5. จัดสถานที่ให้บริการ O&M วัสดุ อุปกรณ์ ที่พักสำหรับการฝึกทักษะ O&M
6. รูปแบบการให้บริการ
 - การให้บริการเป็นกลุ่ม ครั้งละประมาณ 5 - 15 คน อัตราส่วนของครูฝึกต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ไม่เกิน 1 : 5
 - การให้บริการรายบุคคล กรณีที่คนตาบอดรายนั้นไม่พร้อมเข้ารับการฝึกอบรมเป็นกลุ่ม โดยจะส่งครูฝึกไปให้บริการที่บ้าน
7. กำหนดระยะเวลาการให้บริการ จำนวนชั่วโมงและอัตราครูฝึกต่อผู้รับการอบรมไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด (ในข้อ 6) (เฉลี่ย 120 ชั่วโมง/คน ตามการวางแผนการให้บริการเฉพาะบุคคลเพื่อคุณภาพการให้บริการ โดยจะให้บริการวันละไม่เกิน 6 ชั่วโมง และสัปดาห์ละไม่เกิน 6 วัน)
8. บันทึกกิจกรรมและการประเมินผลลัพธ์รายบุคคลเป็นลายลักษณ์อักษรและรวบรวมข้อมูลไว้ที่หน่วยบริการอย่างเป็นระบบ
9. จัดให้มีการส่งต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ การศึกษา หรือบริการอื่นตามกฎหมายให้กับคนตาบอดที่เข้ารับการฝึกอบรม O&M

แหล่งที่มา แผนปฏิบัติการพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอด ด้าน O&M (พ.ศ. 2553-2558) และแนวทางการสนับสนุนการจัดบริการ O&M โดยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

❖ ภาคผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1) แบบสอบถามการจัดบริการตามมาตรฐานของมูลนิธิธรรมาภิบาลฯ

วัน เดือน ปี ที่ประเมินสถานที่ผู้ประเมิน

ที่	มาตรฐานที่กำหนด	มี	ไม่มี	ความเห็นเพิ่มเติม	ระบุหลักฐานอ้างอิง เช่น ผู้ให้ข้อมูลเป็นใคร ภาพถ่าย รายงาน
1	ผ่านการรับรองตามมาตรฐานองค์กร				
2	มีครูฝึกทักษะ O&M ที่ผ่านการฝึกอบรมในหลักสูตรครูฝึกพื้นฐาน (O&M Instructor) หรือเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความรู้ด้านทักษะ O&M (Refresher Course) ที่จัดโดยวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล				
3	จัดให้มีบริการหรือส่งต่อการตรวจสุขภาพตา เพื่อประเมินความสามารถในการมองเห็น กำหนดเป้าหมายหรือผลลัพธ์บริการที่คาดหวังรายบุคคล				
4	มีการวางแผนการให้บริการเฉพาะบุคคล และให้บริการตามหลักสูตรที่กำหนด				
5	มีการจัดสถานที่ให้บริการ O&M วัสดุ อุปกรณ์ ที่พักสำหรับการฝึกทักษะ O&M				
6	มีรูปแบบการให้บริการ 1) การให้บริการเป็นกลุ่ม ครั้งละประมาณ 5-15 คน อัตราส่วนของครูฝึกต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ไม่เกิน 1: 5 2) การให้บริการรายบุคคล				
7	มีการกำหนดระยะเวลาการให้บริการ จำนวนชั่วโมงและอัตราครูฝึกต่อผู้รับการอบรมไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด (เฉลี่ย 120 ชั่วโมง/คน โดยจะให้บริการวันละไม่เกิน 6 ชั่วโมง และสัปดาห์ละไม่เกิน 6 วัน)				
8	มีการบันทึกกิจกรรมและการประเมินผลลัพธ์รายบุคคล				

ที่	มาตรฐานที่กำหนด	มี	ไม่มี	ความเห็นเพิ่มเติม	ระบุหลักฐานอ้างอิง เช่น ผู้ให้ข้อมูลเป็นใคร ภาพถ่าย รายงาน
9	มีการจัดให้มีการส่งต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ การศึกษา หรือบริการอื่นตามกฎหมายให้กับคนตาบอดที่เข้ารับการฝึกอบรม O&M				

2) แบบสอบถามผลลัพธ์คนพิการทางการเห็น

เวลาเริ่มต้นสัมภาษณ์			
Respondent No.		วันที่สัมภาษณ์	--/--/--
1.ชื่อ-นามสกุล			
2.วัน/เดือน/ปีเกิด	/ /	อายุ ปี	
3.เลขประจำตัวประชาชน			
4.ที่อยู่ติดต่อได้	เลขที่	หมู่	ตำบล
	อำเภอ	จังหวัด	รหัส
5.เบอร์โทรศัพท์ติดต่อได้			
6.เพศ	☐ 1.ชาย	☐ 2.หญิง	
7. สถานภาพสมรส	☐ 1. โสด ☐ 3. หม้าย/เสียชีวิต	☐ 2. สมรส/อยู่ด้วยกัน ☐ 4. หย่าร้าง/เลิกกัน	
8 การศึกษาสูงสุด	☐ 1. ไม่ได้รับการศึกษา ☐ 4.มัธยมปลาย	☐ 2. ประถมศึกษา ☐ 5. ปวช/ปวส	☐ 3. มัธยมต้น ☐ 6.ปริญญาตรี หรือสูงกว่า

9. สิทธิประโยชน์ การรักษาพยาบาล	☐ 1. ข้าราชการ ☐ 3. บัตรทอง	☐ 2. ประกันสังคม ☐ 4. บัตรทอง ท 74	
10. ลักษณะความพิการ	☐ 1. ตาเลือนราง	☐ 2. ตาบอดแต่กำเนิด	☐ 3. ตาบอดภายหลัง
11. พิกัดตั้งแต่	ปี พ.ศ.	☐ ☐	
12. สาเหตุตาบอด	☐ 1. ต้อกระจก ☐ 4. เบาหวานขึ้นตา	☐ 2. ต้อหิน ☐ 5. อุบัติเหตุ	☐ 3. จอประสาทตา (ที่ไม่ใช่ DM) ☐ 6. อื่นๆ ระบุ.....
13. อาชีพ ปัจจุบัน	☐ 1. ข้าราชการ ☐ 4. เกษตรกรรม ☐ 7. แม่บ้าน	☐ 2. ค้าขาย/เจ้าของ กิจการ ☐ 5. รับจ้างทั่วไป ☐ 8. เกษียณ	☐ 3. พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ 6. พนักงานบริษัท เอกชน ☐ 9. ไม่ได้ประกอบอาชีพ
14. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับ	☐ 1. คนเดียว	☐ 2. ครอบครัว ระบุ.....	☐ 3.ญาติ ระบุ..... ☐ 4. อื่นๆ ระบุ.....
15. ทราบข้อมูลการรับสมัคร เข้าร่วมโครงการ O&M จาก....	☐ 1. เจ้าหน้าที่ รพ./สาธารณสุข	☐ 2. สมาคม หรือชมรมคน ตาบอด	☐ 3. ญาติ/ คนในครอบครัว ☐ 4. เพื่อน/ เพื่อนบ้าน ☐ 5. อื่นๆ ระบุ.....
16. จำนวนชั่วโมงของ หลักสูตรบริการ O&M ที่ได้รับ	☐ 1. 80 ชั่วโมง ☐ 4. บัตรทอง ท.74	☐ 2. ประกันสังคม	☐ 3. ตาบอดภายหลัง
17. ได้รับการฝึกจากครูฝึก ชื่อ-นามสกุล	1..... ชื่อศูนย์บริการ.....	2..... ชื่อศูนย์บริการ.....	3..... ชื่อศูนย์บริการ.....

18.รูปแบบการฝึก	☐ 1.ฝึกเดี่ยว	☐ 2. ฝึกในชุมชน ระบุ.....	☐ 3. แบบผสม (ในสถานที่.....และ ชุมชน.....)
19.สถานที่ฝึก	☐ 1.ฝึกเดี่ยว	☐ 2. ฝึกในชุมชน ระบุ.....	☐ 3. แบบผสม (ในสถานที่.....และ ชุมชน.....)
20.กิจกรรมที่ได้รับการฝึก สำคัญที่สุด 3 ลำดับแรก (เรียงลำดับ สำคัญมากไป น้อย)	☐ 1.การเดินทางโดยใช้ไม้เท้า ☐ 2. การเดินทางกับผู้นำทาง ☐ 3.การฝึกใช้ประสาทสัมผัส ☐ 4.การช่วยเหลือตนเองในการทำ กิจวัตรประจำวัน ☐ 5.การเดินทางด้วยรถโดยสาร ☐ 6.อื่นๆระบุ..... สาธารณะ		
21.ปัญหาอุปสรรคของการ เข้าร่วมโครงการ O&M	☐ 1.การเดินทาง ☐ 2. ออกไปทำงานไม่มีเวลา ☐ 3. ต้องดูแลเฝ้าบ้าน ☐ 4. อื่นๆระบุ.....		
ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ.....	Interviewer ID		โทร.....

ส่วนที่ 1 ลักษณะความพิการ (กรุณา X ทัพหมายเลข)

ICF code	คำอธิบาย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)				
b210	การมองเห็น	มองเกือบไม่เห็น เลยหรือตาบอด สนิท	เลือนรางมาก	เลือนรางปาน กลาง	เลือนรางเล็กน้อย	เห็นชัดเจนดี
		4	3	2	1	0
d310	การได้ยิน	ไม่ได้ยินเลย	ได้ยิน แต่ต้อง ตะโกนเสียงดัง มาก	ได้ยิน แต่ต้องพูด ตะโกน	ได้ยิน แต่ต้องเพิ่ม ความดังของเสียง เล็กน้อย	ได้ยินชัดเจนดี
		4	3	2	1	0

ICF code	คำอธิบาย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)					
d450	การเดิน	เดินเองไม่ได้เลย	เดินได้โดยใช้ อุปกรณ์เครื่องช่วย และมีคนพยุง	เดินได้เอง ไม่ต้อง มีคนช่วย แต่ใช้ อุปกรณ์เครื่องช่วย	เดินได้เอง ไม่ต้อง ใช้อุปกรณ์เครื่อง ช่วย แต่เดินทำไม่ ปกติ		เดินได้ปกติ
		4	3	2	1		0
b140	ความจำ	จำไม่ได้เลย		จำพอได้ ต้องย้ำ บ่อยๆ			จำได้ดี
		4		2			0
b235	การทรงตัว	ไม่สามารถยืนรู้ ตำแหน่งรักษา ความสมดุลของ ร่างกายและการ เคลื่อนไหวได้ ต้อง มีคนช่วยตลอด เวลา	สามารถยืน รู้ ตำแหน่งรักษา ความสมดุลของ ร่างกายและการ เคลื่อนไหว โดย ต้องมีคนช่วยเป็น ส่วนใหญ่	สามารถยืนรู้ ตำแหน่งรักษา ความสมดุลของ ร่างกายและการ เคลื่อนไหวได้แต่ ต้องใช้อุปกรณ์ หรือคนช่วยเล็ก น้อย	สามารถยืน รู้ ตำแหน่ง รักษา ความสมดุลของ ร่างกายและการ เคลื่อนไหวด้วยตัว เอง แต่มีท่าทาง ไม่ปกติ		สามารถยืนรู้ ตำแหน่งรักษา ความสมดุลของ ร่างกายและการ เคลื่อนไหวได้ปกติ
		4	3	2	1		0
(ถ้าไม่มีลักษณะความพิการที่เป็นอุปสรรค ในเรื่องการพูด และการสื่อสาร ให้ข้ามไปส่วนที่ 2)							
d330	การพูด	พูดไม่ได้/เปล่ง เสียงได้แต่ไม่เป็น คำ	เปล่งเสียงเป็น คำแต่ไม่มีความ หมาย ไม่ปะติด ปะต่อ	เปล่งเสียงได้แต่ซ้ำ พ้อเข้าใจ	เปล่งเสียงได้แต่ สำเนียงอาจแปร่ง ไป		เปล่งเสียงชัดเจน ปกติ
		4	3	2	1		0
d315	การ สื่อสาร(รับ) ข้อความโดย ไม่ใช่ภาษา พูด	ไม่จำเป็นต้องใช้ ภาษามือ	ไม่เข้าใจภาษามือ หรือภาษาท่าทาง เลย	เข้าใจภาษา ท่าทางง่ายๆใช้ใน ครอบครัว	เข้าใจ ภาษามือ แต่เป็น ภาษา ง่ายๆ	เข้าใจ ภาษา มือแต่ไม่ คล่อง	เข้าใจ ภาษามือ
		9	4	3	2	1	0

ICF code	คำอธิบาย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)					
d335	การสร้าง ข้อความที่ไม่ ใช้ภาษาพูด	ไม่จำเป็นต้องใช้ ภาษามือ	ใช้ภาษามือ ไม่ได้เลย	ใช้ภาษาท่าทาง ง่ายๆ ในครอบครัว	ใช้ภาษา มือง่ายๆ	ใช้ภาษา มือได้แต่ ไม่คล่อง	เข้าใจ ภาษามือ ใช้ได้ดี
		9	4	3	2	1	0

ส่วนที่ 2 การดูแลตนเอง

ICF code	คำอธิบาย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)				
d510	การทำความ สะอาด ร่างกาย ตนเอง	ทำเองไม่ได้ ให้ ญาติช่วยหมด	ส่วนใหญ่ญาติ ทำให้เกือบทั้งหมด	อาบน้ำเองพอได้ ญาติช่วยถูสบู่ สระผม ถ้าไม่ ทำให้จะไม่สะอาด หรือญาติต้องคอย ดูแลให้ทำ	อาบน้ำเองได้ ญาติช่วยบ้าง ส่วน ใหญ่คนพิการทำ เอง	อาบน้ำเองได้ ไม่ต้องมีใครช่วย เลย
		4	3	2	1	0
d540	แต่งตัว	ทำไม่ได้เลย ญาติ ทำให้ทั้งหมด	ส่วนใหญ่ญาติ ทำให้เกือบทั้งหมด	ใส่เสื้อผ้าพอได้ ญาติช่วยสวมให้ เพราะช้าหรือทำ ไม่ถูก /ญาติต้อง คอยกำกับให้ทำ	ใส่เสื้อผ้าเองได้ ญาติช่วยเพียงเล็กน้อย	ใส่เสื้อผ้าเอง ไม่ ต้องมีใครช่วย
		4	3	2	1	0
d550	รับประทานอาหาร	ทำไม่ได้เลย ญาติ ป้อนอาหารให้	ดักข้าวเองเกือบ ไม่ได้ ญาติดักข้าว เตรียมให้	ดักข้าวพอได้แต่อาจ หกเลอะเทอะ ญาติ คอยอยู่ข้างๆช่วย	ญาติช่วยเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่คน พิการเอง	รับประทานอาหาร เองได้
		4	3	2	1	0
d630	การทำอาหาร	ทำอาหารเองไม่ ได้เลย		ญาติช่วยกำกับ ดูแล แต่ส่วนใหญ่ ทำเอง		ทำอาหารเองได้
		4		2		0

ICF code	คำอธิบาย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)				
		ด้านงานภาคประชาชน		ญาติช่วยกำกับดูแล แต่ส่วนใหญ่ทำเอง		ทำงานภาคประชาชนเองได้
d6401	การล้างจานภาคประชาชน	ล้างจานภาคประชาชนเองไม่ได้เลย				
		4		2		0
d640	การซักเสื้อผ้า	ซักเสื้อผ้าเองไม่ได้เลย		ญาติช่วยกำกับดูแล แต่ส่วนใหญ่ทำเอง		ซักเสื้อผ้าเองได้
		4		2		0
d640	การจัดปูที่นอน	จัดปูที่นอนเองไม่ได้เลย		ญาติช่วยกำกับดูแล แต่ส่วนใหญ่ทำเอง		จัดปูที่นอนเองได้
		4		2		0
d6402	การทำความสะอาดสะอาดบ้าน	ทำความสะอาดสะอาดบ้านเองไม่ได้เลย		ญาติช่วยกำกับดูแล แต่ส่วนใหญ่ทำเอง		ทำความสะอาดสะอาดบ้านเองได้
		4		2		0
d6505	ทำสวนครัว	ทำสวนครัวไม่ได้		ญาติช่วยกำกับดูแล แต่ส่วนใหญ่ทำเอง		ทำสวนครัวได้
		4		2		0
D6206	การซื้อของ	ซื้อของเองไม่ได้เลย		ญาติช่วยบ้าง แต่ส่วนใหญ่ทำเอง		ซื้อของเองได้
		4		2		0

ส่วนที่ 3 การเคลื่อนที่ในและนอกบ้าน

3.1 ท่านมีความยากลำบากในกิจกรรมต่อไปนี้ ที่ระดับใด

ICF code	คำอธิบาย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)					
d460	เคลื่อนที่ในบ้าน	ทำเองไม่ได้เลย ต้องนอนตลอด	เคลื่อนที่ได้แต่ต้องให้ญาติช่วยอย่างมาก	เคลื่อนที่ได้ให้ญาติช่วยบางส่วน	เคลื่อนที่ได้ มีญาติคอยช่วยเหลือต่างๆ	เคลื่อนที่ได้เอง	ไม่จำเป็นต้องขึ้นลงบันได
		4	3	2	1	0	9
d4551	การเดินขึ้นลงบันได	ทำไม่ได้เลย		ทำได้แต่ต้องให้ญาติช่วย		ขึ้นลงบันไดเองได้	
		4		2		0	
d465	การเคลื่อนที่นอกบ้านโดยใช้อุปกรณ์ช่วยระบุ.....	ทำไม่ได้เลย	ออกไปได้แต่ต้องให้ญาติช่วยหรือไปด้วย	ออกไปได้เอง			
		4	2	0			

ส่วนที่ 4 การศึกษา

ตัวบ่งชี้คุณลักษณะ (Qualifier)	ใช่	ไม่ใช่	ไม่เกี่ยวข้อง	ICF code
4.1 ความพิการเป็นอุปสรรคทำให้ท่านไม่สามารถเรียนหนังสือได้ใช่หรือไม่ (หากตอบไม่ใช่และไม่เกี่ยวข้อง ไปที่ข้อ 5)	4	0	9	d839

4.2 ท่านต้องการความช่วยเหลือด้านใดเพื่อให้สามารถกลับเข้ารับการศึกษได้หลังจากเกิดความพิการ (ตอบได้ > 1 ข้อ)

	ไม่ต้องการ	ต้องการ		ICF code
		แต่ไม่ได้	ได้แล้ว	
วิธีการเดินทางจากบ้านไปโรงเรียน	9	4	0	e540
การปรับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ห้องเรียน และห้องน้ำ	9	4	0	e150
การจัดหาผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการศึกษา	9	4	0	e130
ต้องมีคนพาไปโรงเรียน	9	4	0	e340
อื่นๆ (ระบุ)				

ส่วนที่ 5 การทำงาน

	ใช่	ไม่ใช่	ไม่เกี่ยวข้อง	ICF code
5.1 ความพิการเป็นอุปสรรคทำให้ท่านไม่สามารถทำงานได้ใช่หรือไม่ (ถ้าไม่ใช่หรือไม่เกี่ยวข้องให้ข้ามไปตอบข้อ 5)	4	0	99	d850

5.2 สาเหตุที่ทำให้ท่าน ไม่สามารถไปทำงานได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ICF code
☐ ไม่มีระบบขนส่งสาธารณะที่เอื้อให้คนพิการมาใช้ได้	e540.4
☐ สถานที่ทำงานไม่ได้ออกแบบให้เข้ากับความต้องการ	e1351.4
☐ ที่บ้านเป็นห่วง ไม่อยากให้ออกนอกบ้าน	e 410
☐ งานไม่เหมาะสมกับสภาพความพิการ	
☐ มีงานที่บ้านมอบหมายหรือให้รับผิดชอบ เช่น เลี้ยงหลาน	
☐ อื่นๆ ระบุ.....	

5.3 เพื่อให้ท่านสามารถออกไปทำงานได้ ท่านต้องการสิ่งใดต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ICF code
☐ สามารถเดินทางไปทำงานได้โดยระบบคมนาคมที่เหมาะสม	e5400
☐ การปรับสภาพที่ทำงานให้เหมาะสม เช่น รวบรวมตามทางเดิน อักษรเบรลล์ ลิฟต์เสียง	e1501
☐ อุปกรณ์ช่วยด้านการสื่อสาร เช่น อักษรเบรลล์โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนตาบอด	e1251
☐ จัดหางานที่เหมาะสมให้	e1350
☐ ต้องมีคนพาไป	e340
☐ ได้รับการฝึกอาชีพ	d825
อื่นๆ (ระบุ)	

ส่วนที่ 6 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา)

	ใช่	ไม่ใช่	ICF code
6.1 ท่านเป็นสมาชิกขององค์กร สมาคม/ชมรมคนตาบอด	0	4	D910
6.2 ท่านมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ พิธีกรรมทางศาสนา	0	4	D930
6.3 ท่านมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ เช่น เล่นกีฬา ท่องเที่ยว	0	4	D920

6.4 สาเหตุที่ทำให้ท่านไม่สามารถมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในสังคม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ICF code
☐ ไม่มีระบบขนส่งสาธารณะที่เอื้อให้คนพิการมาใช้ได้	540.4
☐ สถานที่ไม่ได้รับการปรับสภาพให้เข้ากับความต้องการและไม่มีอุปกรณ์เครื่องช่วยที่เหมาะสมให้	e150.4
☐ ไม่อยากออกไป	
☐ ไม่มีคนพาไป	e340.4
☐ มีงานที่บ้านมอบหมายหรือให้รับผิดชอบ เช่น เลี้ยงหลาน	
☐ ที่บ้านเป็นห่วง ไม่อยากให้ออกนอกบ้าน	e 410
☐ อื่นๆ (ระบุ)	
6.5 เพื่อให้ท่านสามารถออกไปร่วมกิจกรรมได้ ท่านต้องการสิ่งใดต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ICF code
☐ สามารถเดินทางไปทำงานได้โดยระบบคมนาคมที่เหมาะสม	e5400
☐ การปรับสภาพสถานที่ให้เหมาะสมกับความพิการ	e1501
☐ มีลิฟต์เสียง ปุ่มเบรลล์	e1501
☐ ป้ายอักษรเบรลล์หรือตัวหนังสือและทางเดินสำหรับคนตาบอด	e1502
☐ อุปกรณ์ช่วยด้านการสื่อสาร เช่น อักษรเบรลล์ คอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์	e1251
☐ ต้องมีคนพาไป	e340
☐ อื่นๆ (ระบุ)	

ส่วนที่ 7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึก O&M

รายการ	ระดับความคิดเห็น					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เกี่ยวข้อง
7.1 ทำกิจกรรมประจำวันด้วยตัวเองได้มากขึ้น	5	4	3	2	1	99
7.2 เคลื่อนที่ในบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น	5	4	3	2	1	99
7.3 เดินทางออกนอกบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น	5	4	3	2	1	99
7.4 มีโอกาสไปร่วมงานในสังคม ได้ไปพบปะผู้คนมากขึ้น	5	4	3	2	1	99
7.5 มีโอกาสฝึกอาชีพ – ทำงาน – มีรายได้пенของตัวเอง	5	4	3	2	1	99
7.6 มีโอกาสเรียนหนังสือ	5	4	3	2	1	99
7.7 มีโอกาสได้รับการตรวจสุขภาพตาและได้รับคำแนะนำ	5	4	3	2	1	99
7.8 มีเพื่อนมากขึ้น	5	4	3	2	1	99
7.9 มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น	5	4	3	2	1	99
7.10 รู้สึกว่าสุขภาพดีขึ้น เพราะได้เดิน/เคลื่อนไหว	5	4	3	2	1	99

ส่วนที่ 8: (ถามญาติหรือผู้ดูแล) ประโยชน์ที่ได้รับจากการที่ตาบอดในครอบครัวได้เข้ารับการฝึก O&M

รายการ	ระดับความคิดเห็น					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เกี่ยวข้อง
8.1 ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเองได้มากขึ้น	5	4	3	2	1	99
8.2 เคลื่อนที่ในบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น	5	4	3	2	1	99
8.3 เดินทางออกนอกบ้านด้วยตัวเองได้มากขึ้น	5	4	3	2	1	99
8.4 มีโอกาสไปร่วมงานในสังคม ได้ไปพบปะผู้คนมากขึ้น	5	4	3	2	1	99
8.5 มีโอกาสฝึกอาชีพ – ทำงาน – มีรายได้เป็นของตนเอง	5	4	3	2	1	99
8.6 มีโอกาสเรียนหนังสือ	5	4	3	2	1	99
8.7 มีโอกาสได้รับการตรวจสุขภาพตาและได้รับคำแนะนำ	5	4	3	2	1	99
8.8 มีเพื่อนมากขึ้น	5	4	3	2	1	99
8.9 มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น	5	4	3	2	1	99
8.10 รู้สึกว่าสุขภาพดีขึ้น เพราะได้เดิน/เคลื่อนไหว	5	4	3	2	1	99

เวลาสิ้นสุดการสัมภาษณ์.....

❖ ภาคผนวก ง

ประมวลภาพกิจกรรม

ประมวลภาพกิจกรรม

ประมวลภาพกิจกรรม

ประมวลภาพกิจกรรม

ขอขอบคุณ

การดำเนินงานโครงการติดตามประเมินผลการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ด้านการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility Training) ปี 2557 ของมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น ทางคณะทีมประเมินต้องขอขอบคุณ นายเฉลิมชัย จิตตะยโสธร ผู้อำนวยการมูลนิธิธรรมิกชนฯ ที่ได้ให้การต้อนรับและอำนวยความสะดวกต่างๆ เอื้อเฟื้อสถานที่ในการประชุม รวมถึงการได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหัวหน้าสาขามูลนิธิธรรมิกชนฯ ตลอดจนครูฝึกทุกๆ คนที่ทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจช่วยเหลือและสนับสนุนคนตาบอดในพื้นที่ที่ได้รับการเรียนรู้เรื่อง O&M อีกทั้งยังให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อทีมประเมินเพื่อการพัฒนาโครงการให้เกิดประโยชน์ต่อไปในภายภาคหน้า

สุดท้าย ต้องขอขอบคุณคนพิการทางการมองเห็นทุกคนที่ทีมประเมินได้เข้าไปพูดคุย ทักทายที่ได้มอบประสบการณ์ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นที่ได้จากการสัมผัสด้วยหัวใจให้ได้ร่วมเรียนรู้ ต้องขอขอบคุณมิตรภาพที่มอบให้ ทั้งการต้อนรับ รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ถ้อยคำต่างๆ ที่ส่งเสียงให้เราได้ยิน ทั้งหมดนี้ ทำให้ทีมประเมินสามารถถ่ายทอดเรื่องราวในการติดตามจนทำให้หนังสือเล่มนี้ออกมาได้อย่างสมบูรณ์

ทีมประเมิน